

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Кафедра англійської філології та
методики викладання іноземної мови

Рекомендовано до захисту

Протокол засідання кафедри № _____
від «____» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри Ірина МОРОЗОВА
(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
АНГЛОМОВНИЙ МАТРИМОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС
З ПОЗИЦІЇ ЕКОЛІНГВІСТИКИ

Виконавець:

студентка VI курсу, групи АМПЗ-61
Кас'яненко Олена Вікторівна

Керівник роботи:

кандидат філологічних наук, доцент
Шпак Олена Владиславівна

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____
кількість балів: _____

Підпис керівника

Кваліфікаційну магістерську роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії

Протокол № _____ від «__» _____ 2024 р.

Голова Екзаменаційної комісії

_____ (підпис)

Голова Екзаменаційної комісії

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Еколінгвістика як сучасна наука.....	6
1.2. Поняття дискурсу та його типів.....	8
1.2.1. Особливості родинного дискурсу як особистісно-орієнтованого.....	11
1.2.2. Матримоніальний дискурс як підтип родинного дискурсу.....	14
1.3. Невербальна складова матримоніального дискурсу.....	17
1.4. Гендерний аспект спілкування	19
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ЕКОСПЕЦИФІКА КОМУНІКАТИВНИХ КОНТАКТІВ В АНГЛОМОВНОМУ МАТРИМОНІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ.....	23
2.1. Норми спілкування в англomовному родинному дискурсі.....	23
2.2. Унісонні та дисонансні комунікативні контакти в англomовному матримоніальному дискурсі.....	26
2.3. Фатичні та інформативні контакти в англomовному матримоніальному дискурсі	36
2.4. Засоби невербальної комунікації в англomовному матримоніальному дискурсі.....	42
Висновки до розділу 2	45
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	63

ВСТУП

Еколінгвістика як сучасна наука, що вивчає взаємозв'язок людини, мови та суспільства, аналізує національно-специфічну екологічну свідомість, що відображує культурні цінності мовців, у тому числі, й норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки. Вивчення спілкування в межах англomовного родинного дискурсу з метою розкриття механізмів продукування ефективного діалогу між чоловіком та дружиною є **актуальною** еколінгвістичною проблемою сучасності.

Способи й засоби контактування формуються згідно сукупності контекстних чинників, у тому числі й ситуативних та нормативно-екологічних. Національна специфіка, норми спілкування та культурні доміанти суспільства зумовлюють вибір як структури, так і змісту висловлювань, тому метою дослідження є виявлення екологічної специфіки комунікативних контактів у такому підтипі побутового дискурсу, як матримоніальний, що є спілкуванням чоловіка та дружини, і який відомий відсутністю жорстких рамок інституційної клішованості.

Наукова новизна дослідження полягає в еколінгвістичному підході до аналізу комунікації англomовного подружжя.

Об'єкт дослідження становить особисто-орієнтований родинний дискурс, а саме, комунікація англomовного подружжя – чоловіка та дружини.

Предметом виступають вербальні й невербальні способи і засоби встановлення, підтримання та розмикання комунікативних контактів у матримоніальному дискурсі.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей комунікації в англomовній родині з точки зору еколінгвістики та виявленні екологічних способів і засобів спілкування англomовних чоловіків та дружин. Виходячи з вище зазначеної мети, у роботі вирішувалися наступні **завдання**:

1. дослідити еколінгвістику як сучасну науку;
2. розкрити сутність поняття дискурсу та його типів;

3. вивчити особливості матримоніального дискурсу як підтипу побутового особистісно-орієнтованого типу дискурсу;
4. розглянути невербальну складову комунікації у спілкуванні чоловіків та дружин; визначити долю унісонних та дисонансних комунікативних контактів в англomовному матримоніальному дискурсі;
5. проаналізувати фатичні та інформативні функції висловлень у комунікативних контактах англomовного матримоніального дискурсу;
6. виявити принципи екологічності спілкування англomовного подружжя та екоспецифічні способи і засоби встановлення, підтримання та розмикання контактів чоловіків та дружин.

Дослідницькі завдання вирішувалися шляхом використання кількох **методів**: методу теоретичного аналізу для розкриття сутності еколінгвістики, понять дискурсу та його типів; функціонально-комунікативного методу для визначення функцій засобів спілкування англomовного подружжя; методу контекстуально-інтерпретаційного аналізу для дослідження фаз встановлення, підтримання та розмикання комунікативного контакту; інтеракційного методу для виявлення унісонного і дисонансного способів комунікації чоловіка та дружини, а також з'ясування меж фатичності та інформативності контактування; методу систематизації та узагальнення, який використано при формулюванні висновків отриманих результатів дослідження; методу кількісного аналізу, а також дослідницьких прийомів лінгвістичного спостереження, класифікації та систематизації даних.

Матеріалом дослідження є сучасні англomовні джерела художньої літератури та скрипти фільмів та серіалів, які містять діалоги між чоловіком та дружиною, усього було проаналізовано 123 фрагменти англomовного матримоніального дискурсу.

Практичне значення роботи представлено можливістю використання її результатів у спеціальних курсах з еколінгвістики, теорії дискурсу, невербальної

комунікації, а також при написанні курсових, магістерських та дисертаційних робіт.

Апробація та публікації. Основні результати дипломної роботи магістра надано у статті загальним обсягом 8 сторінок.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох основних розділів, підрозділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, списку ілюстративного матеріалу, додатків. Загальний обсяг роботи становить 55 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ МАТРИМОНІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Еколінгвістика як сучасна наука

Сучасна лінгвістика виявляє множинну парадигмальність та відкритість до активної кооперації з іншими науками, що уможливило появу та розвиток еколінгвістики та інших лінгвістичних наук [11, с. 66-70], тож в умовах глобалізації лінгвістика перетворилася на загальнонаукову дисципліну із сучасною методологією [19, с. 120-121].

Еколінгвістика як наука про цілісність мови, співвідношення мови та культурно-історичних традицій народу і нації, розглядають як новий напрям мовознавства. Еколінгвістичні ідеї висловлювались в українському мовознавстві ще у ХІХ ст. засновником харківської лінгвістичної школи О.О. Потебнею (1835–1891), який розглядав етнокультуру як складову національної мовної свідомості, що відображує типові національні образи у культурному контексті й мовленнєвому середовищі. Дослідник звернув увагу на «етнозахисні функції мови», які сьогодні розглядаються філологами як еколінгвістичні [19; 20]. Тож еколінгвістика висвітлює проблеми існування і функціонування мови як компонента складної системи «людина – природа – суспільство». Сучасне українське мовознавство продовжує вести наукові пошуки у напрямку розвитку еколінгвістики (К.Я. Кусько, А.І. Раду, О.І. Морозова, В.О. Самохіна та ін.), застосування еколінгвістичного підходу в аналізі мовленнєвих контактів у різних типах дискурсу, еколінгвістичних аспектів риторики, стилістики і культури мовлення (В.Г. Пасинок, А.І. Раду, В.О. Самохіна та ін.), дослідження факторів негативного впливу на чистоту мови [25, с. 100-101; 27; 36, с.17; 51; 57; 65; 66; 68]. Українські мовознавці наголошують, що на основі нових екоцентричних підходів мовна еколінгвістика може пояснити через силу слова життєдайний вплив молитви на духовний і фізичний стан людини, а систематизація

екологічних концептів, закладених у прадавніх текстах, зокрема в Біблії, здатна висвітлити сформований цілісний екодискурс [35, с. 191-197].

Серед основних напрямів еколінгвістичного дослідження:

1) «Екологія мови» або «екологічна лінгвістика», де мова розглядається як засіб сприйняття світу та інструмент взаємодії з ним: екологічні поняття переносяться на мову, її гармонійний і сталий розвиток в межах певного суспільства в умовах багатомовності (за Е. Хаугеном) [57];

2) «Мовна екологія» або «лінгвістична екологія» – це біологічний підхід до мови, що вивчає взаємозв'язок між мовою й екологічними питаннями, роль мови у вирішенні проблем навколишнього середовища; це дослідження текстів і мови на предмет їхньої екологічності та подальшого спрямування на розвиток і збереження культури мови і мовлення, а також й цілісності національної ідентифікації суспільства (за М. Холлідеем) [60, с. 69-88].

Тож до проблематик еколінгвістики відносять широкий спектр питань: 1) кореляція концептуальної сфери комунікації між представниками різних лінгвокультур; 2) рівновага між панівними мовами та мовами меншин; 3) закони і принципи, спільні, як для екології, так і для мови; 4) термінологія наукової і фахової комунікації з урахуванням змін у глобалізованому суспільстві та свідомості людей; 5) зв'язки вербальних і невербальних компонентів у комунікації; 6) формування лінгвістичної культури спілкування, культури мислення, мовленнєвої поведінки, та виховання лінгвістичного смаку; 7) застосування законів і принципів екології для очищення, розвитку і збереження мови; 8) аналіз дискурсів на предмет їхньої «екологічності» та «неекологічності» задля сприяння сталому розвитку суспільства; 9) аналіз психологічних, соціальних, гендерних чинників в екокомунікації; 10) співвідношення екограмотності й мовної грамотності в контексті боротьби за чистоту мови тощо [36, с. 17-28].

Загальносвітова нестабільність, спричинена економічними, політичними та ментальними негараздами, посилює варваризацію мови, тож, незважаючи на той факт, що мова здатна до самоочищення, сьогодні вона потребує захисту

науковців-еколінгвістів. Тож, одним із перспективних напрямів еколінгвістичних розвідок є дослідження принципів екологічності у використанні мови у різних сферах спілкування та механізмів впливу текстів на людську свідомість, формування картини світу, оскільки мовні процеси безпосередньо пов'язані із моральним, духовним, економічним, правовим станом суспільства. Тож, за гіпотезою, проблема екології духовної сфери та криза цінностей напряду відображається на моделюванні картини світу мовців [25; 50; 51].

Таким чином, еколінгвістика як наука про зв'язок мови з людиною, суспільством та культурою народу, закликає допомогти пролити світло на способи подолання труднощів у комунікативних контактах мовців у різних типах дискурсу та підвищення ефективності комунікації у цілому.

1.2. Поняття дискурсу та його типів

Дискурс є одним з проявів людської діяльності. Людина, як соціальна істота, виступає суб'єктом спілкування в різних типах комунікації, щодня комунікує, тобто, створює дискурс. Дискурс є комунікативною подією, що відбувається завдяки взаємодії суб'єктів дискурсу, тобто учасників комунікації, сформована за допомогою вербальних текстів та інших знакових компонентів в різноманітних ситуаціях і соціокультурних умовах. Дискурс – це діалог, інтерактивний за своєю природою. Аналіз типів дискурсу дозволяє дослідити загальні та унікальні принципи і властивості комунікації [47; 48, с. 6-12; 69]

Теорія дискурсу бере свій початок у концепції Е. Бенвеніста, який розмежовував план дискурсу (*discoursours*) і план оповідання (*recoursit*). Під дискурсом Е. Бенвеніст розумів висловлювання, створені адресатом та адресантом, які мають намір впливати на партнера по комунікації. Дискурс розгортається у дискурсивному контексті, що є сукупністю соціальних, психологічних, прагматичних характеристик певної ситуації. Дискурс поєднує

реальний світ, свідомість і мовлення та являє собою цілісний мовленнєвий твір, який виконує різноманітні когнітивно-комунікативні функції [46, с.115-121].

Так, за Т. ван Дейком, під поняттям дискурсу розуміється комунікативна подія, що задіює мову, ментальні процеси, що супроводжують процес комунікації, та саме життя. Тож, дискурс означає спосіб висловлення повідомлення у залежності від фактору адресата та адресанта, ситуації комунікації, комунікативного контексту та соціокультурних умов спілкування [31, с. 66-67].

Дебора Шифрін, виокремлюючи три підходи до поняття «дискурс», наголошує на тому, що один з підходів пропонує суто функціональну точку зору на дискурс як на природну можливість використання мови. Другий підхід визначає дискурс як текст, що складається з декількох, пов'язаних між собою за змістом, речень. Третій – розглядає дискурс як висловлювання, у якому взаємодіють форма та функції, що уможлиблює розуміння останнього не як набір ізольованих одиниць мовної структури речення, а як цілісну логічну когерентну сукупність функціонально організованих, контекстуалізованих одиниць уживання мови [18, 285-305].

М. Стаббс акцентує увагу на трьох основних рисах дискурсу: формальний: дискурс як одиниця мови, більша, ніж речення, за обсягом; соціальний: дискурс – це мова у соціальному контексті; інтерактивний: дискурс є діалогічним за своєю природою [66].

На думку українського лінгвіста Ф. Бацевича [4], дискурс – це тип комунікативної діяльності, мовленнєвий потік та діалогічне інтерактивне утворення, що має різні форми прояву (знакову, усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється намірами, стратегіями і тактиками учасників, що знаходяться у певних статусних рамках. Синтез мовних, мовленнєвих, когнітивних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників та тематик спілкування формуює різноманітні мовленнєві стилі й жанри.

Харківська лінгвістична наукова школа дослідників дискурсу, яку представляють професори Л. Безугла, Є. Бондаренко, А. Мартинюк, О. Морозова, В. Самохіна, Л. Солощук, І. Шевченко та інші визначає дискурс як «інтегральний феномен, мисленнєво-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу та результату і включає як позалінгвальний, так і, власне, лінгвальний аспект, що зумовлює вибір мовних засобів», та, виокремлюючи типи дискурсу, пропонують певні критерії, що пов'язані з категоріями дискурсу, як-то: формальний, функціональний та змістовний [38; 46; 47].

За цією підставою виокремлюються такі типи дискурсу, як інституційний (статусно-орієнтований) та неінституційний (особистісно-орієнтований/побутовий), а також уточнюються їхні підтипи [39]:

- публічний дискурс, що розгортається в громадському просторі і пов'язаний з політичними, соціальними та культурними проблемами;
- академічний дискурс, з притаманним йому високим ступінем формальності, та який спрямовується на передачу наукової та пізнавальної інформації;
- медійний дискурс, що пов'язаний з масовими комунікаціями, з новинами, рекламою, телепрограмами, інтернет-сторінками тощо;
- соціальний дискурс, що проявляється у соціальних взаємодіях людей, у рамках інституції тощо;
- релігійний дискурс, сфокусований на релігійних питаннях, вченнях та практиках;
- культурний дискурс, що розгортає проблеми культурних практик, традицій та символів; тощо.

Ці підтипи дискурсу не є взаємовиключними та можуть переплітатися [18; 20].

У залежності від потреб сучасного соціуму виокремлюють статусно-орієнтований (інституційний) дискурс: політичний, медичний, рекламний, науковий, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, медійний та ін. Це спілкування у заданих рамках, коли мовці є представниками тієї чи іншої

соціальної групи й виконують комунікативні завдання регламентованим і внормованим, прописаним способом [47; 48].

Особистісно-орієнтований дискурс, навпаки, маніфестується у спілкуванні родини та друзів, де комуніканти, які беруть участь у спілкуванні, добре знають один одного. Йому також характерне максимальне стиснення інформації, що передається, скорочення формальності з метою створення поверхневого коду спілкування, адже спостерігається високий рівень взаєморозуміння між учасниками комунікації. До того ж, особистісний дискурс підрозділяється на побутовий та буттєвий, у якому фокус припадає на розкриття художнього та філософського розуміння світу [1; 47]. Тож і теми спілкування у цих двох протилежних типах дискурсу суттєво різняться.

За модусом спілкування розрізняють серйозний і несерйозний, змістовний і фатичний, інформативний і фасцинативний; за каналом спілкування — контактний і дистанційний, усний і письмовий, віртуальний і реальний [39, с. 231].

Отже, дискурс поєднує текст з особливістю граматичних, лексичних, синтаксичних елементів та живе спілкування, комунікацію мовців; це — когнітивно-мовленнєве й інтерактивне явище, комунікативна діяльність, яка проходить за допомогою певного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників — адресантом та адресатом у певній комунікативній ситуації.

1.2.1. Особливості родинного дискурсу як особистісно-орієнтованого.

Проблеми організації міжособистісного діалогу в родині перебувають у центрі уваги соціологів, філософів, психологів задля вивчення шляхів та способів формування толерантних міжособистісних стосунків [2; 3; 6; 7 та ін.]. Філософія розглядає сім'ю як складне соціокультурне явище, що вміщує майже всі аспекти людської життєдіяльності й соціальної практики, матеріальної та духовної. За Арістотелем, сім'я — це форма особливого спілкування, оскільки

природня необхідність спонукає з'єднуватися жінку і чоловіка, як і іншим живим істотам, з метою продовження рода, заради природного прагнення залишити після себе іншу подібну собі істоту [5, с. 31]. Тож родина є головною ланкою суспільства, первісною формою спільного існування людей.

У ХХІ столітті для лінгвістики і науки в цілому найактуальнішими стали проблеми людини, зокрема розглядається екологічність її спілкування. Міжособистісні комунікативні контакти відбуваються на основі використання мови, висловлення станів, процесів, почуттів тощо. Мовознавці приділяють увагу дослідженню специфіки конкретних дискурсів, у тому числі, і родинного спілкування, оскільки воно вважається природним вихідним типом комунікації, що розвивається з дитинства протягом усього життя людини [18]. Вивчаються й невербальні компоненти комунікації, як такі, що доповнюють, а іноді і заміщують вербальне спілкування. Мовці висловлюють думки пунктирно, порушуючи логіку й структурну оформленість висловлювання, а міміка, рухи і жести відіграють велику, а іноді і головну роль [20, с. 56-58].

Підтипами особистісно-орієнтованого родинного дискурсу вважають матримоніальний дискурс (спілкування «чоловік – жінка»), парентальний дискурс (спілкування «батьки – діти»), дискурс сіблінгів (спілкування «брати – сестри»).

За дослідженнями лінгвістів, специфіка особистісно-орієнтованого дискурсу полягає у можливості максимально стиснути інформацію, оскільки мовці знаходяться на скороченій дистанції спілкування і обізнані про певний код спілкування, розуміють один одного з півслова; комунікативна ситуація до того ж може бути очевидною і не вимагати пояснення [18, с. 64-72]. Оскільки суб'єкти неінституційного типу дискурсу знаходяться в умовах постійного повсякденного спілкування, то їхній лексичний фонд характеризується наявністю зниженої, жаргонної, а іноді і обценної лексики. Ведеться про родинний дискурс, який є унікальним для кожної родини.

Дослідники родинного дискурсу (А.А. Бігарі, Д. Таннен, О.І. Гридасова, В.М. Козлова, Л.В. Солощук, О.В. Бровкіна, А.А. Семенюк, М. Dainton, М.

Fitzpatrick, K.Galvin, B. Montgomery та ін.), аналізували типові сімейні комунікації, родинну мову, рольові родинні стосунки, організацію матримоніальних та парентальних відносин, мовленнєві взаємодії сиблингів, гендерний аспект родинного дискурсу, особливості невербальних компонентів комунікації тощо. Вони дійшли висновків, що окрім інформативно-змістовного спілкування щодо повсякденних справ, комунікативні контакти в неінституційному типі дискурсу є глибокими, тісними, особистісними, родинними; це – прояв і втілення емоційного запасу близьких друзів та родичів, їхнього міцного духовного зв'язку, на основі певного знання про мовленнєву поведінку та манери спілкування одне одного, міжособистісного взаєморозуміння тощо [6; 9; 17; 23; 26; 54; 55; 56; 59; 60; 70].

Саме тому особистісно-орієнтований дискурс демонструє домінування емоційності, чутливості до висловлення почуттів, свободу й творчий вибір мовних засобів – розмовних еліптичних експресивних висловлень та фразеологізмів. Відкриття таємниць душі та нестримне висловлення емоцій є особливою рисою цього дискурсу [40; с. 122-128].

Якщо дискурс розуміється як мисленнєво-комунікативна діяльність, яка є сукупністю процесу та результату і включає як позалінгвальний, так і лінгвальний аспект, то особистісно-орієнтований дискурс – це мисленнєво-комунікативна діяльність, яка відноситься до сфери побутової комунікації і реалізується у буденному спілкуванні родинного кола, серед друзів, близьких знайомих тощо. Специфічністю сімейного дискурсу визначають високий ступінь спонтанності спілкування, ситуативну залежність, суб'єктивність оцінювання ситуації, порушення логіки, спрощену структурну, лексико-граматичну та стилістичну побудову висловлювань. Родинний дискурс демонструє також і культурно-специфічні риси та національні й етнічні норми спілкування. Тематичний репертуар родинного дискурсу є неформальним, залежним від комунікативної ситуації [44, с.167-174; 47, с. 28].

Комунікативна ситуація – це комплекс зовнішніх умов спілкування та внутрішніх станів мовців, які виражені у мовленнєвій поведінці. Наступні

ситуативні чинники характеризують комунікативну ситуацію: 1) мовець (адресант); 2) слухач (адресат); 3) відносини між мовцем і слухачем; 3) тональність спілкування (офіційна – нейтральна – дружня); 4) мета спілкування; 5) стратегія спілкування; 5) засіб спілкування (мова або невербальні парамовні засоби: жести, міміка); 6) спосіб спілкування (усний/письмовий, контактний/дистантний); 7) місце спілкування [5; с. 16]

За основними фазами комунікативна ситуація містить: 1) ініціальну фазу встановлення контакту; 2) змістовну фазу розкриття теми та підтримування контакту; 3) завершальну фазу розмикання чи припинення контакту [50, с. 27].

За характером ситуації визначають як 1) ординарні (типові), 2) неординарні (нетипові) 3) екстраординарні (такі, що пов'язані з загрозою життю) [65, с. 14].

Таким чином, особистісно-орієнтований родинний дискурс виокремлюємо за соціально-ситуативним параметром й сферою функціонування та розуміємо як взаємодію мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, що характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, спрощенням побудови, неформальністю комунікативної ситуації.

1.2.2. Матримоніальний дискурс як підтип родинного дискурсу.

Маритальний дискурс представляє інтерес для еколінгвістики з точки зору вивчення міжособистісної комунікації між чоловіком та жінкою, метою якої є встановлення, підтримання і розвиток гармонійних відносин у період предматримоніального етапу зав'язування стосунків та період матримоніального етапу розвитку стосунків у шлюбі. Тож **матримоніальний дискурс** розуміється як розвиток мовленнєвих стосунків чоловіка та дружини у шлюбі згідно традиційних для них мовних, комунікативних та національно-культурних особливостей [2; 3; 8; 12; 67].

За зауваженням Є.В. Зимич, яка досліджувала структурно-семантичні і прагматичні особливості маритального діалогічного дискурсу [13, с. 48-51], гармонійну комунікацію створює саме успішна організація діалогу.

Комунікативний контакт розвивається через досягнення сумісності, згоди та взаємної пристосованості шляхом гнучкого корегування мовленнєвої поведінки чоловіка та дружини впродовж усього діалогу відповідно до цілей, станів та обставин комунікації. Для успішної міжособистісної комунікації подружжя важливим фактором є вміння формувати внутрісімейні стосунки, що передбачає погодження правил взаємодії, визначення кордонів, табу на певну комунікативну поведінку або теми обговорення тощо. Процес гармонійної комунікації подружжя залежить як від зовнішніх факторів: певних умов комунікативної ситуації, стереотипами поведінки, національно-культурними нормами мовлення, так і зсередини: унікальність стосунків, індивідуальність характерів мовців, їхній настрій й настанови).

Таким чином, задля створення позитивного модусу комунікативного процесу в матримоніальному дискурсі уживаються специфічні вербальні і невербальні засоби спілкування. Специфіка функціонування вербальних компонентів полягає в прагненні максимально стиснути інформацію, створити особливий код комунікації, коли близькі люди розуміють одне одного майже без слів. Комунікативно значущі паравербальні, кінетичні, проксемічні і просодичні невербальні компоненти комунікації уживаються подружжям задля підсилення ефективності спілкування. Зазначається, що подружжя, які створили особливо близькі стосунки, демонструють схожість у вживанні як вербальних, так і невербальних способів й засобів комунікативних контактів у певних комунікативних ситуаціях, що робить їх самих схожими одне на одного [59, с. 17-42].

Досліджено, що основною мовленнєвою комунікативною стратегією гармонізації спілкування є стратегія залучення уваги і встановлення контакту, яка направлена на позитивний характер розмови: розсмішити адресата, сподобатися партнеру, скоротити дистанцію й усунути дискомфорт. Характерною є тенденція до використання мовної гри, що приводить до породження стилістично-забарвленої жартівливої родинної лексики, забавного найменування повсякденних понять і предметів, що спрямованні на розважання

адресата. Це забезпечує особливий стиль спілкування у сім'ї. Взагалі, подружня домашня мова зорієнтована на інтимізацію та закритість спілкування в межах однієї сім'ї, її невразливість перед сторонніми людьми, або іншими членами своєї родини [40, с. 122-128; 43, с. 21-27].

Як зазначають автори, подружня домашня мова характеризується:

- 1) відкритістю до зовнішнього світу, впливом на сімейну мову таких чинників, як ТБ, кіно- і відеопродукція, тексти ЗМІ тощо;
- 2) наявністю okazіоналізмів, що реалізують нестандартні номінації різних предметів побуту;
- 3) тісним зв'язком з «етнографією сім'ї», тобто з родинними звичаями, ритуалами, святами, відпустками, хатніми справами, способами ведення домашнього господарства, з «домашніми табу» тощо [23, 196-199];
- 4) уживанням домашніх фразеологізмів, що виникли шляхом закріплення фраз, що сподобалися подружжю;
- 5) формуванням сімейного антропонімікона – ласкових або іронічних домашніх прізвиськів для чоловіка і дружини, які походять від імен персонажів художніх творів тощо [24; 15];
- 6) функціонуванням паремій у функції інтимізації, ситуативного переосмислення значення і привнесення індивідуальних коннотацій [13, с. 48-51].

Таким чином, матримоніальний дискурс є підтипом родинного дискурсу, спілкуванням чоловіка та дружини у рамках сімейних відносин, який демонструє специфічні вербальні й невербальні засоби комунікації, забарвлені як позитивно, так і негативно. Вербалізація комунікативних відносин чоловіка і дружини залежить від багатьох факторів, таких, як національно-культурна специфіка мовлення, норми комунікації, часовий проміжок часу існування родини, вік подружжя, щирість почуттів, зовнішні обставини тощо. Підтримання екологічності комунікації, відмова від конфронтації на користь гармонізації спілкування й ситуативна гнучкість сприяють ефективності функціонування

родини, оскільки взаємодією чоловіка та дружини підтримується оптимальний психологічний баланс у родині.

1.3. Невербальна складова родинного дискурсу

Основними засобами спілкування є мовленнєві та немовленнєві – вербальні та невербальні. Вербальна комунікація використовує знакову систему мови, як універсальний спосіб людського спілкування, що забезпечує змістовний аспект взаємодії у процесі спільної мовленнєвої діяльності. Вербальні компоненти комунікації – це засоби мовного коду: слова, словосполучення, речення, фрази, тексти, ціль яких передати інформацію. Невербальна комунікація вміщує елементи комунікативного коду, немовні за своєю природою, але також слугуючі цілі передачі інформації [4, с. 59].

Невербальна комунікація віддзеркалює як культурно-національні, так і індивідуальні особливості. Світові культури демонструють власні норми та звичаї щодо використання дистанції, жестів, міміки та поз, тому вивчення невербальної складової сприяє покращенню міжкультурного спілкування та уникненню комунікативних непорозумінь [9, с. 413-417; 20; 26; 28; 43, с. 14-17].

Науковці виокремлюють наступні групи засобів невербальної комунікації:

а) просодичні (акустичні або звукові) – інтонація, гучність голосу, ритм говоріння, мовні паузи, сміх, плач, і т. п.;

б) кінетичні (тактильні) – торкання, посмішки, погляд, рухи, рукостискання, пози тощо;

в) проксемічні (змінення дистанції) – пересування, рухи назустріч, або в протилежній бік тощо ;

д) ольфакторні (приємні і неприємні запахи) та ін. [43, с. 23-26].

Невербальні компоненти комунікації можуть служити засобом акцентування та підкреслення важливості й інтенсивності повідомлення. Наприклад, активні рухи, енергійність висловлення, змінений тон та тембр голосу, жестикуляція й міміка є сигналом того, що мовець підтримує

комунікативний контакт, оскільки зацікавлений у темі розмови й емоційно залучений до її обговорення.

Вивчення невербальної комунікації необхідне тому, що воно виявляє підсвідоме та спонанне висловлення думок мовців. Людина не завжди може та хоче контролювати слова, міміку, жести, інтонацію, тон голосу тощо. Невербальна комунікація в особистісно-орієнтованому дискурсі відіграє важливу роль у передачі почуттів, вираженні емоцій, міжособистісному ставленні та інтимному спілкуванні між членами родини, подружжям, друзями. Вона доповнює або заміщує мовленнєву частину спілкування та передає багато додаткової інформації про почуття, настрій, настанови та емоції комунікантів. Тон голосу також може вказувати на позитивний або негативний емоційний стан та настрій щодо бажання спілкуватися, а позиція тіла може вказувати на довіру чи недовіру, прихильне чи неприхильне ставлення до співрозмовника або до інформації, що передається [43].

Роль невербальної комунікації у різних дискурсивних практиках ґрунтовно висвітлюється у працях Л. В. Солошук [43; 44]. Як зауважується, невербальний код є провідним серед інших семіотичних кодів, який за комунікативним потенціалом може дорівнювати мовленнєвому коду: невербальні компоненти комунікації можуть застосовуватися інколи з прямо протилежними цілями, як-то для інтенсифікації або експресивізації мовленнєвих цілей, для вираження впевненості чи невпевненості, пом'якшення або акцентування певної думки, для ухиляння від прямої відповіді тощо [34, с. 148-151].

Досліджено, що невербальна комунікація відбувається на двох рівнях: на макрорівні та на мікрорівні, так що структура репліки складається з вербальних та невербальних компонентів та організуються за визначеними принципами: координації, субординації, контрадикції та ідентифікації. Система невербальної комунікації укорінена на рівні підсвідомості людини, оскільки є набагато давнішою за вербальну форму комунікації [20; 39].

Отже, невербальна комунікація набуває великого значення саме в особистісно-орієнтованому дискурсі, оскільки здатна підсилювати вербальний

компонент, надавати висловлюванню додаткової емоційності, експресії та надлишковості, притаманній сфері побутового дискурсу. Вивчення невербальної складової родинного дискурсу є важливою задачею, ціллю якої є з'ясування екологічності та ефективності комунікації у родинному середовищі.

1.4. Гендерний аспект спілкування

Характер, стиль, тональність мовленнєвого спілкування великою мірою залежать від комунікативних статусів та гендеру суб'єктів дискурсу – адресанта та адресата, оскільки гендерні стереотипи, тобто механізми, відповідальні за закріплення у свідомості і прояв гендерних ролей від покоління до покоління, суттєво впливають на вербальну й невербальну поведінку чоловіків та жінок. Саме поняття гендера пояснює і процес продукування розбіжностей у чоловічих та жіночих ролях, поведінці, ментальних та емоціональних характеристиках, і результат, яким є соціальний конструкт гендера [20, с. 18].

Комунікативно значущою в матримоніальному дискурсі виступає саме категорія гендеру, яка фіксує особливості жіночого та чоловічого світобачення, і розглядає їх як прояв психологічних, соціальних, культурних особливостей, вивчає стереотипні моделі поведінки чоловіків і жінок (А.П. Мартинюк, А.А. Семенюк, О. Токарчук та ін.). Сукупність гендерних вербальних і невербальних компонентів комунікації дозволяє зрозуміти певні стереотипи, що висвітлюють жіноче та чоловіче світобачення, зокрема, у межах матримоніального дискурсу. Тому вивчення гендерно зумовленої комунікативної поведінки концентрується не лише на виявленні розбіжностей у мовленні чоловіків і жінок, але й на соціально-психологічних чинниках, що їх зумовлюють [23; 40; 45].

За визначенням Т. Говорун, гендерні стереотипи, які закріплюють існуючі гендерні відмінності і взаємовідносини у суспільстві, є набором консервативних, загальноприйнятих норм і суджень щодо статусу жінок і чоловіків, норм їхньої поведінки, мотивів вчинків й характеру потреб [23; 10, с. 34]. Наукове пояснення різниці у комунікативній поведінці у тому, що чоловік мислить переважно лівою

півкулею головного мозку, що відповідає за аналітичне мислення і його вербальне втілення, а жінка – як лівою, так і правою, яке також відповідає за обробку інформації, але засобами символів й образів [23; 9, с. 32]. Історично складені гендерні стереотипи, що відбивають погляди суспільства на поведінку гендерів, базуються на певних приписах: чоловіки мають бути мужніми, витривалими, небагатослівними, несентиментальними; жінкам личить бути добрими, ніжними, мудрими, терплячими.

Дослідження довели, що у комунікації жінки більшою мірою екстравертні, емпатичні, емоційні, дбайливі, а чоловіки більш автономні, активні, настійливі, авторитарні й інтелектуальні. Суттєво різняться і стилі спілкування: у той час, коли жінки прагнуть до встановлення рівноправної комунікації, тобто скорочують комунікативну дистанцію, чоловіки налаштовані на демонстрацію та підтримку ієрархічних соціальних ролей, таким чином, збільшуючи дистанцію [64].

Для чоловіків важливим є конкуренція, обмін суттєвою інформацією з ціллю ефективного впливу та переконання: авторитетні заяви, повідомлення фактів, доказів, цифр, результатів, стратегічного планування процесів. Жінки, навпаки, націлені на створення комфортної течії розмови, рівноправної комунікації, в якій скоріше емоційно висловлюються почуття й настрої, ніж має місце відверте, категоричне та пряме формулювання пропозицій і міркувань. Жінки частіше, ніж чоловіки змінюють свої погляди у дискусіях, погоджуються з аргументами співбесідників, співпрацюють у діалогах, висловлюються непрямо, уживають хезитації й більшу кількість етикетизованих висловлень, спокійніше реагують на перебивання та нетерпіння з боку партнера по комунікації задля уникнення конфлікту та досягання взаєморозуміння [59, с. 17-42].

Таким чином, вибір й уживання вербальних і невербальних засобів комунікації є гендерно-маркованим, тобто розрізняються згідно гендерного світоприйняття.

Висновки до розділу 1

1. Оскільки об'єкт еколінгвістики – мова у нерозривному зв'язку з людиною та суспільством, ця наука призвана вирішувати проблеми екологічності та ефективності спілкування в умовах, погіршених через негативні зміни морального, духовного та економічного характеру. Одним із перспективних напрямів еколінгвістичних пошуків вважають дослідження принципів екологічності комунікації та визначення екологічних способів і засобів контактування у різних сферах, зокрема, у родинному дискурсі, ключовою ланкою якого є спілкування подружжя.

2. Дискурс, що розуміється як «мова, що занурена у життя», «мисленнєво-комунікативний феномен», «мовно-розумова діяльність», «когнітивно-мовленнєве й інтерактивне явище», поєднує текст з особливістю граматичних, лексичних, синтаксичних елементів, та живу реальну комунікацію мовців, адресанта та адресата, які за допомогою певного каналу спілкування, вербальних та невербальних засобів комунікації, діють у певній комунікативній ситуації.

3. Особистісно-орієнтований дискурс проявляє себе у спілкуванні родини та друзів, де комуніканти добре знають один одного. Родинний дискурс, що виокремлюється за соціально-ситуативним параметром і сферою функціонування та розуміється як взаємодія мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, спрощенням побудови, переважанням невербальних компонентів комунікації, неформальністю комунікативної ситуації.

4. Матримоніальний дискурс є підтипом родинного дискурсу, як спілкування чоловіків та дружин у рамках сімейних відносин/ шлюбу, який демонструє специфічні вербальні й невербальні засоби комунікації, забарвлені як позитивно, так і негативно. Вербалізація комунікативних відносин чоловіка і дружини залежить від багатьох факторів, таких, як національно-культурна специфіка мовлення, норми комунікації, часовий проміжок часу існування

родини, вік подружжя, щирість почуттів, зовнішні фактори комунікативна ситуація, гендерний аспект тощо.

5. Невербальна комунікація, а саме кінетичні, просодичні та проксемічні компоненти комунікації, набуває великого значення саме в особистісно-орієнтованому дискурсі, оскільки здатна підсилювати вербальний компонент, надавати висловлюванню додаткової експресії, притаманній сфері побутового дискурсу. Вивчення невербальної складової родинного дискурсу є важливою задачею через те, що сприятиме покращенню розумінню принципів екологічності мовлення та ефективності комунікації у родинному середовищі.

6. Характер, стиль, тональність мовленнєвого спілкування великою мірою залежать від комунікативних статусів та гендеру суб'єктів дискурсу – адресанта та адресата, оскільки гендерні стереотипи, тобто механізми, відповідальні за закріплення у свідомості і прояв гендерних ролей від покоління до покоління, суттєво впливають на вербальну й невербальну поведінку чоловіків та жінок.

РОЗДІЛ 2

ЕКОСПЕЦИФІКА КОМУНІКАТИВНИХ КОНТАКТІВ В АНГЛОМОВНОМУ МАТРИМОНІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Норми спілкування в англomовному матримоніальному дискурсі

Норми контакту в англomовному матримоніальному дискурсі транслірують національно-культурні, етичні та моральні правила мовленнєвої поведінки англomовного суспільства, втілюють норми екологічності комунікації в цілому. Як доведено Шпак О.В., тактовне (*contact - tact*) ставлення до співрозмовників з метою запобігання конфлікту або нанесенню образи утворює не тільки фундамент інформаційно-регулятивної компетенції, але й національну цінність англomовної комунікації [51, с. 13-18]. “*A happy family is but an earlier heaven*” (*English proverb*) – настанова на благословіння у вигляді розуміння та злагоди, яку очікують здобути англійці у родинному середовищі, закріплена в англійськомовному фольклорі [73].

Суб’єкти матримоніального дискурсу, чоловік і дружина, дотримуючись принципів екологічного спілкування, демонструють взаємну повагу, толерантність, підтримку, й, таким чином, запобігають виникненню конфліктних ситуацій, сприяють позитивній течії життя, підтримці та розвитку міжособистісного тісного контакту: “*Blood is thicker than water*” (*This proverbial expression emphasizes the idea that familial bonds are stronger than any other. It implies that family ties and loyalty surpass other relationships. Even though they argue a lot, when it comes down to it, blood is thicker than water, and they always support each other in times of need*) – родинні зв’язки сильніше за інші міжособистісні стосунки і, навіть суперечки та негаразди не заважають міцній підтримці у важкі часи.

Нормою спілкування в матримоніальному дискурсі у типовій комунікативній ситуації – ординарній ситуації комунікативного контакту, є неускладнена побудова діалогу, уживання експресивних висловлень, неповних конструкцій, непослідовне або відстрочене узгодження реплік, довільність у

виборі лексичних засобів зниженого регістру, концентрація на тематиці побутової сфери, висловлення у функціях компліменту, жартів, а також підвищеним уживанням невербальних компонентів комунікації [42, с.118-124]. Висловлення у функції пошуку підтримки, спонукання до дій та поради є типовими для англомовного матримоніального дискурсу: “**He that will thrive must first ask his wife**”(If a man is supported in his actions by his wife, he is more likely to be at peace and succeed in his pursuits. Without support from his wife, he couldn't have pulled this off for so many years. He that will thrive must first ask his wife).

Порушення норм мовленнєвої поведінки, як-то демонстрація зневаги, гніву, авторитарності тощо, знижує ефективність спілкування, оскільки призводить до конфлікту. Серед принципів порушення екологічності дослідники виокремлюють такі, як ігнорування комунікативних ходів партнера, нехтування його комунікативними інтересами, порушення мовленнєвих норм, мовленнєва агресія, використання висловлень у функціях негативного оцінювання дій, висловлення обурення, звинувачення та осуду, зайва категоричність, грубість, уживання пейоративів тощо [51, с. 17-23]. “**Familiarity breeds contempt**”(We tend to take people with whom we spend time for granted and start finding faults with them. Few years after the marriage, things started going southwards as the husband saw more and more faults with the wife).

Конфліктний дискурс характеризується певними закономірностями, які втілені у вигляді двох моделей конфліктної мовленнєвої взаємодії – «ідеальної суперечки» (аргументований дискурс) та «ідеальної сварки» (агресивний дискурс). Конфлікти можуть розвиваються за різними сценаріями залежно від характеру родинних стосунків [9]. “**Fight like cat and dog**”(this expression vividly portrays intense and frequent arguments or conflicts between family members, akin to the contentious relationship between cats and dogs. It suggests constant bickering or discord over the most trivial things). Постійні сварки, суперечки, непорозуміння через дрібниці супроводжує подружнє життя тих, хто не налаштований на гармонійний розвиток стосунків [72; 73; 74].

Сучасні прагмалінгвістичні дослідження відображають зацікавленість вчених мовленнєвою взаємодією комунікантів у конфліктних ситуаціях. Критеріальною ознакою конфліктного дискурсу називають стратегію конфронтації, коли адресат обирає поведінку дисгармонізації інтерперсональних відносин з адресантом, що співвідноситься з певними мовленнєвими та немовленнєвими проявами. Однак довгі роки подружнього життя навчають приміренню, терпінню, некатегоричності оцінювання навіть найважливіших ситуацій заради екологічної підтримки родинних зв'язків: **“Clothing is cherishable when new, but relationship when old”** (*we like clothes more when they're new, but with relationships, it's the other way round. Old relationships have stood the test of time they stood by in thick and thin. Cherish them as precious possession because such relationships are hard to find*) [73].

Мовленнєва відповідальність є екологічним елементом усвідомлення себе частиною родини, що маніфестується передусім через відвертість спілкування, спільність родинної мови, добрі жарти, жартівливі рифмовки, що підтримують гарний настрій, фразеологізовані одиниці у функції емоційно-позитивно забарвленої реакції на певні ситуації спілкування, інтимні розмови, освідчення у коханні тощо: **“To have a heart-to-heart”** (*open and honest conversation, where deep emotions and thoughts are shared; it presupposes a sincere and intimate connection*) [72].

Невербальні компоненти комунікації матримоніального дискурсу слугують допоміжним снарядами підтримки міцних теплих стосунків, іноді навіть заміщуючи слова – **“To us, family means putting your arms around each other and being there.”** (Barbara Bush) [74].

Повага одне до одного, гідне ставлення до родинних стосунків, моральна та фізична допомога, охорона партнера від сторонніх зловмисних втручань, усвідомлення себе одним цілим з родиною роблять англomовний комунікативний контакт екологічним. Як зазначила одна з героїнь досліджуваного фактичного матеріалу, коли її спитали, чому вона на прийомі гостей, помітивши зі сторони неохайності свого чоловіка під час куштування

печива, робить йому знак стряхнути крихти з бороди: (*Have you ever thought of letting him leave in the crumbs? --- Married people don't do that, Darling. Our job is to protect each other from humiliation*), одружені люди роблять таку справу – вони захищають одне одного від приниження (*The Wife*).

Родина та сімейні стосунки цінуються і поважаються в англомовному суспільстві, а родинні цінності формують основу менталітету всієї нації:

“There is no doubt that it is around the family and the home that all the greatest virtues are created, strengthened, and maintained.” (Winston Churchill)

“A family doesn't need to be perfect; it just needs to be united.” (Unknown)

“Family is a life jacket in the stormy sea of life.” (J.K. Rowling) [74].

Таким чином, норми контактуванні в матримоніальному дискурсі закріплені у свідомості англійців. Екологічною нормою англомовного комунікативного контакту є, перш за все, ввічливість і тактовність, стереотипні висловлення у фатичних функціях, організація спілкування на основі принципів стримування негативних емоцій, відмова від категоричності, висловлення міжособистісної підтримки мовленнєвими і немовленнєвими засобами тощо.

2.2. Унісонність та дисонансність комунікативних контактів в англомовному матримоніальному дискурсі

Унісонність та дисонансність комунікативних контактів є одним з ключових понять у дослідженні дискурсу, оскільки вони відображають настанову на гармонійний чи конфліктний розвиток діалогу мовців. Процес дослідження унісонності та дисонансності включає вивчення національно-культурних норм та соціальних приписів суспільства, аналіз функцій висловлень у комунікативних контактах, спостереження за невербальною поведінкою мовців тощо.

Унісонний контакт – це гармонійне спілкування, в якому суб'єкти дискурсу налаштовані на безконфліктні, кооперативні, узгоджені взаємодії. Гармонійне спілкування підтримується спільними цілями комунікантів,

об'єктивується через стратегію кооперації, базується на принципах позитивної та негативної ввічливості. Таки принципи формують базу інформаційно-регулятивної компетенції та комунікативної норми [68, с. 426-431]. Вербальна та невербальна співпраця подружжя, виявлення тактовності, схвалення, релевантності, ввічливості, підтримання унісонності комунікативного контакту сприяє позитивному протіканню діалогу, ефективному вирішенню практичних питань. Наведений фрагмент матримоніального дискурсу ілюструє канони екологічного спілкування:

(1)JOE : **Joanie, am I clean?**

JOAN : Joan checks Joe's beard for crumbs. You're fine.

JOE : **Nose hairs?**

JOAN : **All good.**

JOE : Joe is trembling a bit, wired from adrenaline. He clutches Joan's arm and murmurs into her ear. Tell me this isn't all some big fat joke.

JOAN It's real, Darling. Breathe. They give each other a quick kiss and Joe turns back to his people. (The Wife)

Підтримка дружини вкрай необхідна Джо, який отримав звістку про визнання його лауреатом Нобелівської премії. Невербальні компоненти комунікації свідчать про його потребу здобути заспокоєння від дружини (Joe is trembling a bit, wired from adrenaline. He clutches Joan's arm and murmurs into her ear ... They give each other a quick kiss). Він звертається до дружини на ласкаве ім'я *Joanie*, уживає скорочені речення; його питання стосуються його зовнішнього вигляду, оскільки він має спілкуватися з журналістами на пресконференції. Дружина охоче та звичною для неї манерою підтримує його у цій неординарній ситуації, вочевидь, звикла опікуватися чоловіком *Darling. Breathe*. Невербальні компоненти комунікації підкреслюють інтимність їхніх відносин та унісонність комунікативного контакту He clutches Joan's arm and murmurs into her ear...They give each other a quick kiss.

У наступному фрагменті подружжя обговорюють покупку. Екологічний унісонний комунікативний комунікативний контакт відбувається в ординарній ситуації матримоніального дискурсу.

(2)- *You bought this?*

- *Yeah.*

- *And it's ours now. We own this.*

- *Mm-hmm.*

- *I love it.*

- *Right?* (The Instant Family)

Дружина радіє придбанню, уживає питальне речення *You bought this?* і висловлює своє задоволення за допомогою експресивних висловлень *And it's ours now. We own this... I love it.* Чоловік підтримує контакт, уживає питальне речення *Right?* у функції підтвердження отримки схвалення.

Наведений нижче діалог демонструє налаштованість подружжя на порозуміння, навіть в неординарній ситуації відкритого залицяння чоловіка до його пресекретарки.

(3) *Joan, doesn't react to his quip. She moves to the bathroom with the toiletries. Joe, follows her in and starts examining the complimentary toiletries set out on the marble counter while Joan unpacks their things.*

JOE (CONT'D) : Is something bugging you?

JOAN : No.

JOE : I wasn't attracted to that girl, by the way.

JOAN : I really don't care. Here, brush your teeth. Your breath is bad.

JOE : You think anyone noticed?

JOAN : No, Darling, they were all too busy being awed.

JOE : All this attention is giving me agita. Listen to my heart, I think it's skipping.

JOAN : Joan listens to his chest. You're fine. Here, take your pills.

JOE : Joe suddenly yawns. He's worn himself out. He stares at himself in the mirror. I'm getting too old for this.

JOAN : *We both are, Darling.*

JOE : *So what're we doing now? Are we going out?*

JOAN : *No Joe, we're going to sleep (The Wife)*

Дружина демонструє надзвичайну витримку та терпіння, не вживаючи висловлень у функціях роздратування ситуацією, близькою до зради *Is something bugging you? - No... I really don't care.* Замість того, вона переводить тему та нарікає на поганий запах з рота чоловіка *Here, brush your teeth. Your breath is bad.* Той факт, що вона не звертається до нього на його особисте ім'я, свідчить про її розчарування. Вона звертається до його формалізованим у подружньому дискурсі ***Darling***. З сарказмом вона робить комплімент щодо його популярності та благоговіння шанувальників його творчості ***they were all too busy being awed.*** Її чоловік виправдовується, намагається маніпулювати почуттями дружини, скаржучись на негаразди з серцевим ритмом. Пізніше, розуміючи причину образи дружини, повертається до теми зради, уживаючи висловлення у функції констатації факту *I'm getting too old for this* – і знов отримує підтримку комунікативного ходу від дружини, унісонне висловлення у функції констатації факту ***We both are, Darling.*** Дружина не відмовляється також виконати невербальні дії, підтримуючи комунікативний хід чоловіка, його скаргу на серцевий ритм – слухає його груди. Але ж він все ж таки покараний – дружина відмовляється супроводжувати його на приємну вечірку на його честь, та лягає спати.

За Є. Зимич [14], успішна організація маритального діалогічного дискурсу за допомогою гнучкого коректування цілей, умінь корегувати почуття, стани, а також способи контактування відповідно до обставин сприяє підтриманню довготривалої гармонійної комунікації, яка виявляється в досягненні близького міжособистісного контакту з партнером. На різних етапах спілкування подружжя стикається з низкою непростих комунікативних ситуацій, вирішення проблем яких можливо лише через демонстрацію сумісності, згоди й взаємної

пристосованості. Наступний приклад ілюструє екологічний унісонний комунікативний контакт, що ілюструє поведження літнього подружжя у комунікативній ситуації, пов'язаній з нетолерантним ставленням чоловіка до журналіста:

(4) JOE : (Bone leaves) *Schmuck.*

JOAN : *You were rude.*

JOE : *I have to be blunt or he won't give up.*

JOAN : *You don't want to make enemies with someone like that. There's nothing more dangerous than a writer with hurt feelings.*

JOE : *He's the one who intruded on my space. F..k him if he can't take a perfectly justified rejection.*

JOAN : *I'm just making an observation.*

JOE : *Noted. Joe settles back for a nap.*

JOAN : *Don't forget to stretch your legs like Dr. Krentz said.*

JOE : *Mm (The Wife)*

Дружина терпляче зауважує чоловікові, уживаючи висловлення у функції констатації факту – грубе спілкування неприпустимо. Вона і далі у спокійному тоні уживає висловлювання у функції повідомлення та пояснення *You don't want to make enemies with someone like that. There's nothing more dangerous than a writer with hurt feelings... I'm just making an observation.* Чоловік підтримує контакт висловлюваннями у функції виправдування, а також не цурається уживання у її присутності обценної лексики, що тільки підкреслює його грубу натуру *He's the one who intruded on my space. F..k him if he can't take a perfectly justified rejection.* Він не бажає продовжувати розмову і розмикає контакт вербально за допомогою скороченого висловлення у функції прийняття зауваження до уваги *Noted*, а також невербально *Joe settles back for a nap.* Дружина припиняє контакт з розлюченим чоловіком, нагадуючи йому про позу для сна, рекомендовану лікарем *Don't forget to stretch your legs like Dr. Krentz said*, і здобуває у відповідь вигук *Mmm* у функції погодження. Задля запобігання розвитку конфлікту пара обирає тактику відсторонення або підтримання

нейтралітету, що реалізується за рахунок відмови від обговорення конфліктогенних тем або їх ігнорування і, навіть, табування.

Дисонансний контакт, навпаки, є опозитивною формою мовленнєвої поведінки, що пов'язана з ситуативними чинниками комунікації або індивідуально-психологічними установками на дисгармонізацію відносин; у такому випадку замисли мовленнєвих дій комунікантів не співпадають, а конверсативні норми порушуються [27, с. 11-12]. У наведеному нижче прикладі подружжя свариться, навіть не зважаючи на присутність сторонньої людини:

(5) CAROL : *Joe, dammit, I asked you to heat her bottle!*

JOE : *I did!*

CAROL : *When?! It's ice cold!*

JOE : *I don't know when I did it, I did it when you told me to do it! (Joe opens the door, looking distracted, his shirt half buttoned and his face still raw from shaving. We hear the baby crying.) It's a messy house -- Carol is not a great housekeeper. Come in, come in. I'm warning you, it's chaos in here... I don't know how I am still alive* (The Good Wife)

Керол уживає висловлення у функції докору, інвективи, звертаючись до чоловіка. Чоловік виправдовується, намагаючись звинуватити у всьому дружину *I don't know when I did it, I did it when you told me to do it!* - за допомогою окличного речення він відповідає на питання і, таким чином повертає свою образу дружині. Паравербальні компоненти комунікації (зовнішній вигляд, просодика, кінетика) підтверджують стан розгубленості у конфліктній ситуації. Вербально чоловік звинувачує дружину, перекладає на неї свою провину, виставляє себе перед сторонньою людиною у якості жертви *It's a messy house -- Carol is not a great housekeeper... I'm warning you, it's chaos in here. I don't know how I am still alive.*

Екологічні унісонні комунікативні контакти в родинному дискурсі перемежуються з дисонансними у конфліктних ситуаціях тоді, коли між

учасниками виникає непорозуміння і вони намагаються його вирішити. Суб'єкти матримоніального дискурсу переважно висловлюють унісонне бажання порозумітися та усунути конфлікт, хоча поведінка мовців у конфліктній ситуації може різнитися, через неузгоджені комунікативної цілі, опозитивні настанови, особистісну невихованість, відсутність комунікативної грамотності тощо. Конфронтаційна стратегія орієнтована на розлад стосунків через бажання одного з подружжя здобути перемогу у спорі, просунути свої власні ідеї та амбітно самоствердитися за рахунок нав'язування своєї волі та ігнорування інтересів партнера. Не існує оптимальної тактики вирішення конфлікту, тому її вибір часто залежить від самих комунікантів [22, с. 22-28]. У наведеному нижче фрагменті спілкування подружжя уходить від конфлікту завдяки тому, що стратегія дистанціювання втілюється одним з мовців:

(6) - ***Shut up, Russ.***

- ***All right.*** (The Instant Family)

Дружина не налаштована обговорювати тему безпліддя, і на заяву чоловіка, що в них ніколи не буде дітей, грубо обриває розмову *Shut up, Russ.* Рус не хоче розвивати болючу тему, тому уживає висловлення у функції погодження.

Непорозуміння є властивою ознакою комунікації, особливо у побутовому дискурсі. Дослідники стверджують, що конфлікт – це процес життєдіяльності людини. Конфліктна комунікативна ситуація виникає тоді, коли комунікативні стратегії у мовленнєвій взаємодії адресанта та адресата діаметрально різняться. Спілкування під час конфлікту в родинному дискурсі описують як конфлікт, який відбувається у межах змагання або компромісу, або з утіленням конкретних дій, таких як критика, нанесення образ, відкритого ігнорування чи приниження, що створює основу для неекологічного розвитку міжособистісного контакту [50, с.105], що ілюструє наведений нижче епізод неекологічного комунікативного контакту:

(7) – ***You are a liar! Bustard!*** (*She slammed the door, all in tears...*) (Farewell to the East End)

Як вказують автори, управління конфліктом у спрямованому на гармонійні стосунки маритальному дискурсі направлене на його вирішення тобто зняття протиріч, що викликали конфлікт, врегулювання конфліктної ситуації заради поновлення гармонійних стосунків подружжя. Усунення конфлікту відбувається завдяки уживанню висловлень у функціях пристосування, співпраці й компромісу, а також вмілому поєднанню вербальних і невербальних засобів комунікації. У наступному діалозі у комунікативній ситуації дружина не витримує образи і не може впоратися з негативними емоціями:

(8) JOE : **Joan. Joanie...** (Joan starts heading down the hall.. Joe catches her and pulls her into the library). **Joanie, c'mere. Sit so I can look at you. Do you want a drink?**

JOAN : **No.**

JOE : **Listen to me. There's nothing horrible or shameful or immoral about what we do. We're writing partners. We've created a beautiful body of work together.**

JOAN : **You edit, Joe, that's all you do. I'm the one who's sits at the desk six hours a day.**

JOE : **That's how you see it? Really? I've been rubbing your back and bringing you tea and cooking your dinner and watching the kids so you could work without distraction ... But have I ever said to you, I'm done with this marriage, I'm walking away?**

JOAN : **No, you had affairs. .. oh yes, you'd sob in my lap and beg me to forgive you, and I always would because somehow you convinced me that my talent made you do it** (The Wife).

Подружжя не може впоратися з проблемою, яка виникла на тлі розбіжностей в її оцінці. Просодичний, проксемічний та кінетичний компоненти комунікації домінують і підсилюють неекологічність та стресовість комунікативної ситуації: grabbing the book from her... Joan shoves past Joe and heads for the bedroom ...Joan is packing her suitcase.

(9) JOE : **Bullshit!** (grabbing the book from her.) **These are MY stories, MY culture, MY family, MY ideas!**

JOAN: MY words! MY pain! MY hours of sitting alone at the desk, neglecting our children and turning your appalling behavior into literary gold!

JOE : F..ck you, Joanie, f..ck you! What did you ever have to say that was so goddamn compelling? You were nothing but a privileged, prissy little co-ed.

JOAN : Shame on you, Joe.(Joan shoves past Joe and heads for the bedroom).

JOE (following her) You wanted this!

JOAN :Take it back, I don't want it. (Joan is packing her suitcase).

JOE :What're you doing?

JOAN :I'm spending the night in David's room. And when I get home I'm calling a lawyer.

JOE : Joanie come on, you're not leaving me. We have our kids and a grandson and friends we've known forever who will start dying on us one-by-one and where will you be? Living alone? Being brave? Is that what you want? (Joan pushes past him and heads to the bathroom.)

JOE : Don't walk away from me. God damn it, Joanie.

JOAN: Leave me alone.

JOE So, if I'm such an insensitive and talent-less piece of shit. Why the fuck did you marry me?... Why did you marry me?

JOAN :Oh God Joe. Again. (exhausted by him) I don't know Joe, I don't know. I can't think anymore. I just want to get out of this goddamn gown.

JOE : Here. (Turn around. Joe unzips the back of her dress for her. Then he starts kissing the back of her neck, expecting that they're going to have makeup sex)

JOAN :Joe, no. Joan pushes him away. Joe is too grieved to speak. He backs away and Joan closes the bathroom door on him. Joe stands at the door for a beat, utterly crushed.

JOE : Joanie...

JOAN : What now (The Wife)

У наведеному фрагменті екстраординарної ситуації матримоніального дискурсу подружжя на межі розлучення. Вони уживають висловлення у функціях осуду, звинувачення, підозри, натяку на непристойну поведінку.

Обидва соромлять одне одного, уживають інвективи та лайливі фразеологічні обороти. Обидва комуніканти уживають займенник *my*, багаторазово повторюючи його: ***These are MY stories, MY culture, MY family, MY ideas!***, але іменники, які вони уживають з займенником різні ***MY words! MY pain! MY hours of sitting alone at the desk*** – це підкреслює різницю у сприйнятті реальності. Навіть коли чоловік намагається невербально згладити гострі кути та примиртитися *starts kissing the back of her neck, expecting that they're going to have makeup sex*, ображена дружина відповідає вербально ***Joe, no*** і невербально розриває комунікативний контакт й лишає чоловіка на самоті, розчавленого розпачем *Joan closes the bathroom door on him*. Наведений фрагмент ілюструє неекологічність комунікативного контакту через катарсис у відносинах, комунікативний збій у спілкуванні подружжя, який виникнув через певні ситуативні чинники: довготривале терпіння дружини скінчилося і вибухнуло низкою негативних мовленнєвих і немовленнєвих дій – вона висловлює своє рішення піти від чоловіка: ***What now.***

Подолання конфліктних ситуацій вимагає великих емоційних зусиль зі сторони обох партнерів, оскільки сварки у більшості випадків викликають стрес та призводять до погіршення самопочуття. Таким чином, мовленева агресія у вигляді висловлення непримирення, обурення, критики на адресу партнера, з яким прожите все життя, здатна трагічно перекреслити стосунки людей, особливо у літньому віці; трапляється непоправне. У нижче наведеному фрагменті чоловіку після гучного скандалу з дружиною стає зле, і він вмирає від серцевого нападу:

(Joan turns and sees that Joe is clutching his chest, grimacing. She immediately goes to his side.) Oh my God! (Joe nods). Stay very still. I'm going to call for a medic. (Joan grabs the phone and dials up the front desk... Joan hangs up and sits on the bed with Joe and rubs his chest, trying to soothe him). Joe you'll be all right...stay with me, keep looking in my eyes...

JOE : *(Joe stares at her with a terrified, helpless expression) Joanie do you love me?*

JOAN : Oh my Darling yes I love you very much. (Joe stares at Joan with a look of unspeakable sorrow on his face). (The Wife)

Сварка подружжя, доволі нетипова для цієї родини, призвела до кризису, критичного стану чоловіка. Побачивши наслідки скандалу, дружина вербально і невербально намагається заспокоїти чоловіка, а потім і врятувати його, й уживає низку речень в *Imperative Mood*: *Stay very still. ...stay with me, keep looking in my eyes...* й кінесичних та проксемічних компонентів комунікації *grabs the phone and dials up the front desk...* *Joan hangs up and sits on the bed with Joe and rubs his chest, trying to soothe him*. Останніми словами чоловіка є найважливіше для нього питання – *Joanie do you love me?*, відповідь на яке він вже не почув: *Joe stares at Joan with a look of unspeakable sorrow on his face*. Неєкологічність наведеного комунікативного контакту маніфестує трагічність всієї ситуації – не тільки смерть подружніх відносин, а ще й фізична смерть чоловіка.

Отже, ключем до екологічного спілкування в англомовному дискурсі є гармонійний діалог, який передбачає внормованість комунікативних дій мовців, узгодженість комунікативних ходів, демонстрацію сумісності, згоди й взаємної пристосованості чоловіка та дружини, які прагнуть емоційної підтримки та ефективного вирішення комунікативних та практичних завдань. За результатами дослідження, унісонність складає 78% з усіх проаналізованих комунікативних контактів. Екологічність контакту досягається за рахунок уживання висловлювань у функції привітання, прощання, побажання, компліменту, поради, заспокоєння, ратифікації розуміння, погодження, підтримання ініціативи, пояснення необхідності дій, планування дня, відпустки, вихідних, спільних дій, обговорення відвідування концертів, вистав, заходів, приємних подій минулого тощо.

2.3. Інформативність та фатичність комунікативних контактів в англомовному матримоніальному дискурсі

Комунікативні контакти у матримоніальному дискурсі можуть бути фатичними та інформативними, залежно від специфіки, об'єму та якості

повідомляємої інформації. Найчастіше вони є інформативними повідомленнями різної довжини, певної тематики та ситуативної специфіки, простим обміном інформацією між добре-знайомими людьми в неупередженій манері [49; 50, с. 22].

Мета інформативних повідомлень – у тому, щоб повідомити новини, внести ясність, прояснити обставини, просунути ідеї, сприяти розумінню, спонукати до дій, стимулювати мислення партнера по комунікації тощо. Інформативність вимірюється кількістю даних, їхньою якістю, актуальністю та зрозумілістю, відображає здатність даних передавати значущу, корисну та релевантну інформацію. Висока інформативність, як досліджено, сприяє зрозумілості, ефективності та результативності комунікації [2, с. 66-67].

Виявлено певні характеристики інформативної комунікації:

1) змістовність: має бути насиченою корисним змістом, а не перевантаженою незначущими фактами; 2) актуальність: інформація повинна бути важливою та своєчасною для реципієнта; 3) достовірність: інформація має бути перевіреною та надійною; 4) повнота: інформація має бути достатньо повною та цілісною для розуміння предмета мови; 5) ясність викладення: інформація повинна бути представлена належним чином, її зміст має бути зрозумілий для цільової аудиторії [5, с. 94]. Таким чином, інформативність відіграє важливу роль у спілкуванні, підвищуючи довіру до адресанта, сприяючи ефективності комунікації, мінімізуючи ризик непорозумінь та помилок у судженнях, тощо.

Повідомлення у матримоніальному дискурсі найчастіше передають значущу, корисну та релевантну для них інформацію, яка стосується побуту, повсякденних обов'язків, покупок, домашніх справ, погоди, питань, пов'язаних з побутовою технікою, автівками. Як показало дослідження, **темами** обговорення є ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ, ШКІЛЬНІ ЛАНЧІ, ХВОРОБИ ТА ЛІКУВАННЯ, ВІДПУСТКА, РОДИЧІ, СУСІДИ, РОБОТА, ХАТНІ ОBOB'ЯЗКИ, ПОХІД У КИНО, ТЕАТР, РЕСТОРАН, ПОКУПКИ тощо.

(10) - *Hey, sweetie. I brought the car.*

- *We had a front space.*

- *Well, it's still closer. Saved you a little walking time.* (The Instant Family)

У наведеному фрагменті чоловік уживає висловлення у функції повідомлення *I brought the car*. Дружина підтримує контакт висловленнями у функціях повідомлення, що йти недалеко. Чоловік розмикає контакт зауважуючи висловленням у функції повідомлення, що час зекономлено *it's still closer. Saved you a little walking time*.

Інформативність комунікативного контакту у побутовій сфері може бути пов'язана з обговореннями подій, або планів на майбутнє, як у наступному суто інформативному фрагменті комунікативного контакту в матримоніальному дискурсі, де подружжя – люди похилого віку, багато років прожили у шлюбі, і тому мають звичку вирішувати питання швидко та ефективно:

(11) *The couple were both about seventy years of age when the telephone rang one evening....*

"This is the World Mission Association. Could you go to Lima?... The week after next."

"I dare say we could go. I must ask my wife... (Aside) Cynthia, could we go to Lima the week after next?"

"Where is Lima?"

"Peru. South America."

"Well, yes, I should think we could. A fournight is enough time to pack things up here..."

To the telephone: "Yes, we could go..." (J. Worth. "Farewell to the East End", p. 306)

Чоловік по телефону отримує повідомлення від керівництва про те, що його призначено вікарієм у Південну Америку. Він відповідає висловленням в інформативній функції пояснення, що має спитати дружину спочатку *I must ask my wife* і, не поклавши слухавки звертається до неї з питанням, чи згодні вони

їхати. Він встановлює контакт з нею, звертаючись на ім'я, а також уживає висловлення в інформативній функції запиту її згоди – питальне речення ***Cynthia, could we go to Lima the week after next?*** Він надає інформацію, дословно повторюючи її так, як йому щойно її повідомили, потім подружжя підтримує комунікативний хід один одного за допомогою висловлень в інформативній функції запиту локації поїздки ***“Where is Lima?” – “Peru. South America.”*** – і, тільки отримавши позитивну відповідь від дружини у формі висловлення в інформативній функції ратифікації згоди ***Well, yes, I should think we could.*** та висловлення в інформативній функції планування ***A fournight is enough time to pack things up here,*** дає відповідь керівництву.

У наступному фрагменті неординарної ситуації матримоніального дискурсу дружина повідомляє чоловікові, що в них народився внук.

(12) JOAN : ***Oh! Joe! Susannah had her baby!***

JOE : ***Oh my God!***

JOAN : ***Get on the other line!*** (Joe runs to the library and grabs the phone by the toilet) (The Wife).

Джоан уживає висловлення у формі окличного речення у функції повідомлення факту ***Susannah had her baby!*** Подружжя, реагуючи на новину, уживає багато експресивних висловлень, вигуків ***Oh! Oh my God!***

У ситуації їх екстраординарних, пов'язаних із загрозою життю, або іншими загрозливими моментами та станами, комуніканти не уживають жодних висловлень фатичного характеру, а суто інформують, як у наступному прикладі:

(13) ***“Can you, please, call my husband, Mr. Johnson, to the phone.... Michael? ... Run home immediately! Bring the doctor! Toomy broke his head!”***

“It'll take me seven minutes” (Mom)

Ситуація вимагає негайних дій через те, що дитина впала та розбила голову. Адресант – дружина у розпачі по телефону інформує чоловіка про це, уживає низку окличних речень в інформативній функції ***Run home immediately! Bring the doctor! Toomy broke his head!*** і її чоловік підтримує контакт у тій самій тональності, він уживає висловлення в інформативній функції повідомлення,

конкретно обіцяючи бути дома через 7 хвилин *It'll take me seven minutes*. Обидва розуміють небезпечність ситуації, тому не витрачають час на стереотипні засоби привітання та прощання, встановлюючи та розмикаючи контакт, або на фатичні висловлення у функціях підтримки та заспокоювання.

У **фатичній комунікації** мовні засоби спрямовані на встановлення міжособистісного контакту зі співрозмовником, створення позитивної атмосфери спілкування, тож, не несуть суто-інформативного навантаження у тому розумінні, що спонукає до глибокого мисленнєвого аналізу. Слово "фатичний" походить від грецького слова "φάτος" [phat(ós)], що означає "розмовний" [22, с. 23]. Британський антрополог польського походження Б. Малиновський вперш вжив цей термін та ввів поняття фатичної комунікації. У такому типі спілкування цілком не є обмін когнітивною інформацією, мовці встановлюють дружні стосунки завдяки використанню висловлювань соціальної функції. Фатична комунікація, за дослідженням Б. Малиновського, є опозитивною до розумової рефлексії, оскільки не стимулює слухача до мислення, а, скоріше, функціонує як засіб перевірки комунікативного зв'язку [62].

Як свідчить наведений нижче фрагмент, підтримка мовленнєвого контакту з дружиною життєво необхідна чоловіку. Він, находячись у натовпі народу, який вітає його з почесною нагородою, потребує моральної підтримки і звертається до неї з проханням поговорити з ним:

(14) JOE : (*A chorus of "here here's!" and clinking glasses while Joe waves everyone off. Joe slips his arm around Joan and murmurs into her ear*) **Talk to me.**

JOAN : **Blah-blah-blah, Darling.** (The Wife)

У цьому фрагменті інформативність контакту не є важливою, суттєвим є обмін фатичною складовою комунікації заради комунікації **Blah-blah-blah, Darling**, що підтверджує ідею, що фатичність у матримоніальному дискурсі набуває особливої значущості.

Потік розмови наповнюється висловлюваннями типового для британців жанру *small talk*, діалогами про події, які не мають значення, та коментарями до

очевидних фактів. Світська бесіда *small talk* відіграє важливу роль у житті британців, й англійська мова багата на фатичні висловлення: привітання, компліменти, побажання тощо, які функціонують для підтримання соціальних відносин [21, с. 65-71]. Вони призвані встановити позитивний настрій та підтримати дружні стосунки між комунікантами; виразити співчуття на згадку про погану погоду, невдалий день чи неприємну ситуацію; побажати найкращого; зробити комплімент та ін.

У наведеному нижче фрагменті подружжя вечеряє на Різдво, висловлює подяку богові та одне одному.

(15) - *Let's give thanks for this lovely meal and also this, um, bounty of super fun cardboard boxes!*

-*Amen.*

- *Amen* (The Instant Family)

Дружина уживає експресивне емоційно-забарвлене висловлювання у фатичній функції подяки. Чоловік підтримує комунікативну ініціативу дружини, уживає релігійний вигук *Amen*, функція якого є ратифікувати згоду у побажанні здійснення мрій. Дружина унісонно повторює вигук.

У наступному наведеному фрагменті чоловік, побачивши дружину розгубленою через проблеми усиновлення дітей, намагається заспокоїти її (фатична складова контакту), вислухати її страхи та порадити (інформативна складова) та переконати, що завтра буде краще (інформативна та фатична складові).

(16) - *Can we just take a moment, calm down, and take a few breaths?*

- *We're stuck, aren't we? You know, we gotta just accept that we made a terrible mistake and our life is mostly gonna suck now.*

-*Yeah, we are. But we are family and it is not the end of life. Tomorrow we shall take the kids to swimming pool, we shall start again and our try will be better.*

- *All right, darling. Good night* (The Instant Family)

Як свідчить наданий діалог англомовного подружжя, ефективність комунікації досягається за рахунок вдалого поєднання складових фатичності –

інформативності – та повернення до фатичності. Партнери повідомляють про факти та емоції, уживають висловлення у функціях повідомлення факту, визнання помилок, фіксації проблеми, підтримки розуміння, заспокоювання, психологічної підтримки, побажання.

Таким чином, екологічно доцільне та збалансоване поєднання інформативності та фатичності в англomовному матримоніальному дискурсі дозволяє підвищити якість комунікації подружжя, успішно вирішувати родинні проблеми та сприяти підтримці довгострокових інтимних довірливих міжособистісних відносин. За результатами аналізу фактичного матеріалу, переважна кількість комунікативних контактів (87%) демонструє поєднання фатичності та інформативності. Комунікативні контакти з суто інформативною складовою склали 4 % за рахунок неординарності, або екстраординарності ситуації спілкування. Інформативні функції виконують висловлення у функціях повідомлення, констатації факту, просування конкретної інформації, обміну знанням, запиту інформації тощо. 9% комунікативних ситуацій представлено суто фатичними контактами, які були представлені висловлюваннями у функціях привітання, прощання, висловлення задоволення, подяки, підтримки, заохочення, почуттів радості, любові, прихильності. Доречне поєднання фатичності з інформативністю на всіх фазах контактування (фатичність встановлення контакту – інформативність обговорення теми – фатичне розмикання контакту) робить комунікативні контакти подружжя ефективними, тож екологічними.

2.4. Засоби невербальної комунікації в англomовному матримоніальному дискурсі

Для дослідження матримоніального дискурсу з точки зору еколінгвістики важливим напрямком вивчення є співвідношення вербальних та невербальних компонентів комунікації, а також вплив невербальної складової на формування матримоніального дискурсу та досягнення ефективності спілкування.

У течії особистісно-орієнтованого дискурсу мова найчастіше використовується для вираження почуттів, емоцій та встановлення близького контакту зі співрозмовником. Водночас, дискурс подружжя ілюструє використання власних метафор та символів, що можуть бути унікальним для кожного подружжя [9; 13; 17]. Тому особливу роль відіграє невербальний компонент комунікації, оскільки іноді передає значно більше інформації, ніж вербальний компонент. Дослідження цієї теми допоможе зрозуміти, як мовленнєві та немовленнєві компоненти комунікації роблять комунікативний контакт екологічним, тобто сприяють ефективному вирішенню практичної та комунікативної задачі, а також позитивно впливають на формування міцних відносин між подружжям.

Еколінгвістичний аналіз матримоніального дискурсу досліджує як мовленнєвий, так і немовленнєвий складники спілкування. Дослідження невербальної комунікації відбувається на основі аналізу таких аспектів, як жести, погляди, тон голосу, інтонації, посмішки, торкання, пересування у просторі, зміни у дистанції, тощо й може допомогти у розумінні екологічності комунікації між подружжям. Здатність до адекватного декодування кінетичних, просодичних і проксемічних комунікативних компонентів сприяє кращому розумінню організації матримоніального дискурсу.

(17) *Joe bites into a piece of bread that's piled with herring. He glances at Joan and she discreetly signals for him to brush off a crumb from his beard. He does so and Joan gives him a little nod that it's gone.* (The Wife)

Знаки та символічні жести, прийняті у цій родині, надають змогу комунікантам у наведеному фрагменті матримоніального дискурсу вирішити практичне завдання: чоловік поглядом запитує дружину, чи охайно він виглядає, відкусивши шматок хліба *He glances at Joan*. Дружина, невпинно підтримуючи з ним зоровий контакт, відповідає йому непомітним жестом, демонструючи смахування крихт з підборіддя *she discreetly signals for him to brush off a crumb from his beard*, а потім кивком голови підтверджує, що він виправив ситуацію *Joan gives him a little nod that it's gone*. Таким чином, невербальні компоненти

комунікації повністю заміщують вербальну, роблячи цей комунікативний контакт ефективним та екологічним.

У наступному фрагменті матримоніального дискурсу дружина відмовляється від зорового контакту з чоловіком. Вона ображена, відсторонена, тримає збільшену дистанцію:

(18) Joe looks at Joan in agony but she can't meet his eyes. Joe and Joan are sitting apart from each other in silence. (The Wife)

Уживання подружжям кінетичних Joe looks at Joan in agony but she can't meet his eyes та проксемічних невербальних компонентів комунікації Joe and Joan are sitting apart from each other, як і відсутність мовленнєвих дій in silence, ілюструє дисонансність та неекологічність цього комунікативного контакту.

Наступний фрагмент матримоніального дискурсу ілюструє уживання невербальних компонентів комунікації, які підкреслюють дію вербальних в екологічному унісонному комунікативному контакті.

(19) Tom : (nestles himself against Jane and takes her hand and places it on his head so she'll stroke his hair. She obliges him, running her hand through his hair to soothe him to sleep) G'night, Love you, honey, g'night. (The Good Wife)

Подружжя лягає спати після важкого дня. Чоловік зручно влаштовується біля дружини nestles himself against Jane and takes her hand and places it on his head, ніжно кладе її руку собі на голову. Дружина підтримує комунікативний хід і поглажує його по голові she'll stroke his hair, заспокоюючи чоловіка She obliges him, running her hand through his hair to soothe him to sleep. Наступними комунікативними діями є висловлювання у фатичних функціях звертання на ласкаве прізвисько, освідчення у теплих почуттях та побажання спокійного сну.

У наступному прикладі літнє подружжя демонструє любов і повагу одне до одного, висловлюючись невербально за допомогою кінетичних засобів, застосовуючи дотик та поглажування:

(20) Maurine in the armchair, with her sore leg on the pillow on a little stool, dozing... Rege puts the blanket on her leg, touch it carefully and tenderly ... Mourine nods him with her closed eyes (Mom)

Як свідчить приклад, дружина звикла до ласкавих дотиків чоловіка, що свідчить про те, що гендерні принципи порушується у родинному дискурсі, – навіть уві сні вона впізнає його торкання і дякує за його турботу, не відкриваючи очі. Це маніфестує спілкування як екологічне, оскільки сприяє підтримці теплих відносин у родині.

Таким чином, за висновками дослідження, екологічні невербальні компоненти комунікації в англomовному матримоніальному дискурсі не тільки здатні ефективно супроводжувати діалог, просувати інформацію задля кращого сприйняття вербальних засобів, вони також спряють розвитку відносин подружжя, надають повноти висловленню емоцій та почуттів як супутня складова комунікативного контакту, або повністю заміщувати вербальну складову діалогу. Гендерні стереотипи порушуються в екологічному комунікативному контакті у матримоніальному контакті. Поцілунки, посмішки, веселий сміх, поглажування, ніжні дотики, обійми, тримання за руку, підхоплення чоловіком дружини на руки, скорочення дистанції, особливі родинні жести та знаки уваги зустрілися у 81% дослідженого фактичного матеріала.

Висновки до Розділу 2

1. Норми контакту в англomовному матримоніальному дискурсі транслірують національно-культурні, етичні та моральні правила мовленнєвої поведінки англomовного суспільства, втілюють норми екологічності комунікації у цілому. Тактовне (*contact*) та ввічливе ставлення до співрозмовників з метою запобігання конфлікту або нанесенню образи утворює не тільки фундамент інформаційно-регулятивної компетенції, але й національну цінність англomовної комунікації. “*A happy family is but an earlier heaven*” (*English proverb*) – настанова на благословіння у вигляді розуміння та злагоди, яку очікують здобути англійці у родинному середовищі, закріплена в англійськомовному фольклорі. Суб’єкти матримоніального дискурсу, чоловік і дружина, додержуючись

принципів екологічного спілкування, демонструють взаємну повагу, толерантність, підтримку, і, запобігаючи виникненню конфліктних ситуацій у родині, сприяють позитивній течії комунікації, підтримці та розвитку міжособистісного тісного контакту.

2. Унісонність та дисонансність комунікативних контактів є одним з ключових понять у дослідженні дискурсу, оскільки відображають настанову на гармонійний чи конфліктний розвиток діалогу мовців. Процес дослідження унісонності та дисонансності включає вивчення національно-культурних норм та соціальних приписів суспільства, аналіз функцій висловлень у діалогах, спостереження за невербальною поведінкою мовців тощо.

Унісонний контакт – це гармонійне спілкування, в якому суб'єкти дискурсу налаштовані на безконфліктні, кооперативні, узгоджені взаємодії. Гармонійне спілкування підтримується спільними цілями комунікантів, об'єктивується через стратегію кооперації, базується на принципах позитивної та негативної ввічливості. Такі принципи формують базу інформаційно-регулятивної компетенції та комунікативної норми виявлення тактовності, схвалення, релевантності, виразності, ввічливості. Підтримання унісонності комунікативного контакту сприяє позитивному протіканню діалогу, вирішенню практичних питань, на основі мовленнєвої і немовленнєвої співпраці подружжя.

Дисонансний контакт як неекологічний тип комунікативного контакту є опозитивною формою мовленнєвої поведінки, що пов'язана з ситуативними чинниками комунікації або індивідуально-психологічними установками на дисгармонізацію відносин; у такому випадку замисли мовленнєвих дій комунікантів не співпадають, а конверсаційні норми порушуються. Мовці налаштовані на конфронтацію, негативний розвиток стосунків, розривають контакт, уживаючи вербальні та невербальні засоби комунікації. Дисонансний контакт реалізується за допомогою окличних та умовних речень, імперативів, заперечних конструкцій, модального дієслова *must, have to, are to*, присвійних займенників, вигуків, що позначають індіферентність, лексичних одиниць негативно-оцінної семантики, обсценної лексики та пейоративів.

Ключем до **екологічного спілкування** в англомовному дискурсі є гармонійний діалог, який передбачає внормованість комунікативних дій мовців, узгодженість їхніх мовленнєвих дій, демонстрацію емпатії, похвали та схвалення, поваги до почуттів, сумісності, згоди й взаємної пристосованості чоловіка та дружини, які прагнуть емоційної підтримки та ефективного вирішення комунікативних та практичних завдань. За результатами дослідження, унісонність складає 78% з усіх проаналізованих комунікативних контактів.

Екологічність контакту досягається за рахунок уживання висловлювань у функції привітання, прощання, побажання, компліменту, жарту, поради, заспокоєння, ратифікації розуміння, погодження, підтримання ініціативи, пояснення необхідності дій, планування дня, відпустки, вихідних, спільних дій, обговорення відвідування концертів, вистав, заходів, приємних подій минулого тощо.

3. Комунікативні контакти у матримоніальному дискурсі можуть бути фатичними та інформативними, залежно від специфіки ситуації, об'єму та якості повідомляємої інформації. Найчастіше вони є інформативними повідомленнями, короткими чи довгими, залежно від ситуації, певної тематики та специфіки, обміном інформацією між добре-знайомими людьми в неупередженій манері. Інформативність відіграє важливу роль у спілкуванні, підвищуючи довіру до адресанта, сприяючи ефективності комунікації, мінімізуючи ризик непорозумінь та помилок у судженнях, тощо.

Інформативність повідомлень у матримоніальному дискурсі – у передачі значущої, корисної та релевантної для подружжя інформації, яка стосується тем побуту, дітей, повсякденних справ і обов'язків, покупок, домашніх справ, погоди, питань, пов'язаних з побутовою технікою, автівками тощо. Мета інформативних повідомлень – у тому, щоб повідомити новини, внести ясність у ситуацію, прояснити обставини, просунути ідеї, сприяти розумінню, спонукати до дій, стимулювати мислення тощо. За результатами дослідження

комунікативні контакти з суто інформативною складовою склали 4 % за рахунок неординарності, або екстраординарності ситуації спілкування.

У **фатичній комунікації** мовні засоби спрямовані на встановлення міжособистісного контакту зі співрозмовником, створення атмосфери спілкування, тож, не несуть суто-інформативного навантаження. У такому типі спілкування ціллю не є обмін когнітивною інформацією, мовці встановлюють дружні стосунки завдяки уживання висловлювань соціальної функції. Фатична комунікація, є опозитивною до розумово-рефлексивної діяльності, оскільки не стимулює слухача до мислення, а, скоріше, функціонує як засіб перевірки комунікативного зв'язку. **Екологічно-збалансоване поєднання інформативності та фатичності** в англомовному матримоніальному дискурсі дозволяє підвищити якість комунікації подружжя, успішно вирішувати родинні проблеми та сприяти підтримці довгострокових інтимних довірливих міжособистісних відносин. 9% комунікативних ситуацій представлено суто фатичними контактами, які були представлені висловлюваннями у функціях привітання, прощання, висловлення задоволення, подяки, підтримки, заохочення, почуттів радості, любові, прихильності.

За результатами аналізу фактичного матеріалу, переважна кількість комунікативних контактів (87%) демонструє поєднання фатичності та інформативності. Інформативні функції виконують висловлення у функціях повідомлення, констатації факту, просування конкретної інформації, обміну знанням, запиту інформації тощо. Доречне поєднання фатичності з інформативністю на всіх фазах контактування (фатичність встановлення контакту – інформативність обговорення теми – фатичне розмикання контакту) робить комунікативні контакти подружжя ефективними, тож екологічними.

4. Для дослідження матримоніального дискурсу, де мова найчастіше використовується для вираження почуттів, емоцій та встановлення близького контакту зі співрозмовником, співвідношення вербальних та невербальних компонентів комунікації з точки зору еколінгвістики є важливим напрямком вивчення. Уживання специфічних для матримоніального дискурсу кінесичних,

просодичних та проксемічних компонентів сприяють досягненню ефективності спілкування, або, навпаки передають настрої та настанови подружжя на конфлікт. Дискурс подружжя ілюструє використання власних метафор та символів, що можуть бути специфічними для певної пари. **Екологічні невербальні компоненти комунікації** в англomовному матримоніальному дискурсі спряють просуванню інформації, надають повноти висловленню емоцій та почуттів як супутня складова комунікативного контакту, здатні ефективно супроводжувати або повністю заміщувати вербальну складову діалогу. Гендерна стереотипність може втрачатися. Поцілунки, посмішки, веселий сміх, поглажування, ніжні дотики, обійми, тримання за руку, підхоплення чоловіком дружини на руки, скорочення дистанції, особливі родинні жести та знаки уваги зустрілися у 81% дослідженого фактичного матеріала.

Таким чином, **екоспецифіка комунікативних контактів** в англomовному матримоніальному дискурсі заснована на національно-культурній нормі спілкування (*contact-tact*): тактовності та ввічливості, демонструє унікальні для кожної родини засоби встановлення, підтримання та розмикання контакту, а також невербальні знаки та символи, що дозволяють членам родини виражати свої почуття та емоції, підтримувати зв'язок між собою та зберігати спільну історію. Ефективність, що маніфестує екологічний контакт, здобувається за рахунок -унісонності настанов мовців на гармонічні відносини, -доцільного поєднання висловлювань у функціях фатичності та інформативності, а також - уживання екологічних невербальних компонентів комунікації.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Об'єкт **еколінгвістики** – мова у нерозривному зв'язку з людиною та суспільством, вона призвана вирішувати проблеми неекологічного і неефективного спілкування людей через негативні зміни морального, духовного, економічного плану, реагувати на недоліки та негаразди у мовних процесах сьогодення. Одним із перспективних напрямів еколінгвістичних пошуків вважають дослідження принципів екологічності способів і засобів контактування у різних сферах, зокрема, у родинному дискурсі, ключовою ланкою якого є спілкування подружжя.

Дискурс, що розуміється як «мова, що занурена у життя», «мисленнєво-комунікативний феномен», «мовно-розумова діяльність», «когнітивно-мовленнєве й інтерактивне явище», поєднує текст з особливістю граматичних, лексичних, синтаксичних елементів, та живу комунікацію мовців, адресанта та адресата, які за допомогою певного каналу спілкування, вербальних та невербальних засобів комунікації, діють у певній комунікативній ситуації.

Особистісно-орієнтований дискурс проявляє себе у спілкуванні родини та друзів, де комуніканти, які беруть участь у спілкуванні, добре знають один одного. Родинний дискурс, що виокремлюється за соціально-ситуативним параметром і сферою функціонування та розуміється як взаємодія мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, спрощенням побудови, неформальністю комунікативної ситуації.

Матримоніальний дискурс є підтипом родинного дискурсу, як спілкування чоловіків та дружин у рамках сімейних відносин/ шлюбу, який демонструє специфічні вербальні й невербальні засоби комунікації, забарвлені як позитивно, так і негативно. Вербалізація комунікативних відносин чоловіка і дружини залежить від багатьох факторів, таких, як національно-культурна специфіка мовлення, норми комунікації, часовий проміжок часу існування

родини, вік подружжя, щирість почуттів, зовнішні фактори комунікативна ситуація, гендерний аспект тощо.

Характер, стиль, тональність мовленнєвого спілкування великою мірою залежать від комунікативних статусів та **гендеру суб'єктів матримоніального дискурсу** – адресанта та адресата, оскільки гендерні стереотипи, тобто механізми, відповідальні за закріплення у свідомості і прояв гендерних ролей від покоління до покоління, суттєво впливають на вербальну й невербальну поведінку чоловіків та жінок.

Норми контакту в англomовному матримоніальному дискурсі транслують національно-культурні, етичні та моральні правила мовленнєвої поведінки англomовного суспільства, втілюють норми екологічності комунікації у цілому. Тактовне (*contact*) та ввічливе ставлення до співрозмовників з метою запобігання конфлікту або нанесенню образи утворює не тільки фундамент інформаційно-регулятивної компетенції, але й національну цінність англomовної комунікації. “*A happy family is but an earlier heaven*” (*English proverb*) – настанова на благословіння у вигляді розуміння та злагоди, яку очікують здобути англійці у родинному середовищі, закріплена в англійськомовному фольклорі. Суб'єкти матримоніального дискурсу, чоловік і дружина, додержуючись **принципів екологічного спілкування**, демонструють взаємну повагу, толерантність, підтримку, і, запобігаючи виникненню конфліктних ситуацій у родині, сприяють позитивній течії комунікації, підтримці та розвитку міжособистісного тісного контакту.

Унісонність та дисонансність комунікативних контактів є одним з ключових понять у дослідженні дискурсу, оскільки відображають настанову на гармонійний чи конфліктний розвиток діалогу мовців. Процес дослідження унісонності та дисонансності включає вивчення національно-культурних норм та соціальних приписів суспільства, аналіз функцій висловлень у діалогах, спостереження за невербальною поведінкою мовців тощо.

Унісонний контакт – це гармонійне спілкування, в якому суб'єкти дискурсу налаштовані на безконфліктні, кооперативні, узгоджені взаємодії.

Гармонійне спілкування підтримується спільними цілями комунікантів, об'єктивується через стратегію кооперації, базується на принципах позитивної та негативної ввічливості. Такі принципи формують базу інформаційно-регулятивної компетенції та комунікативної норми виявлення тактовності, схвалення, релевантності, виразності, ввічливості. Підтримання унісонності комунікативного контакту сприяє позитивному протіканню діалогу, вирішенню практичних питань, на основі мовленнєвої і немовленнєвої співпраці подружжя. За результатами дослідження, унісонність складає 78% з усіх проаналізованих комунікативних контактів.

Дисонансний контакт є опозитивною формою мовленнєвої поведінки, що пов'язана з ситуативними чинниками комунікації або індивідуально-психологічними установками на дисгармонізацію відносин; у такому випадку замисли мовленнєвих дій комунікантів не співпадають, а конверсаційні норми порушуються. Мовці налаштовані на конфронтацію, негативний розвиток стосунків, розривають контакт, уживаючи вербальні та невербальні засоби комунікації. Тож, ключем до екологічного успішного спілкування є гармонійний діалог, який передбачає узгодженість мовленнєвих дій мовців, які прагнуть ефективності у вирішенні комунікативних завдань.

Ключем до **екологічного спілкування** в англomовному дискурсі є гармонійний діалог, який передбачає внормованість комунікативних дій мовців, узгодженість їхніх мовленнєвих дій, демонстрацію сумісності, згоди й взаємної пристосованості чоловіка та дружини, які прагнуть емоційної підтримки та ефективного вирішення комунікативних та практичних завдань. За результатами дослідження, унісонність складає 78% з усіх проаналізованих комунікативних контактів.

Екологічність контакту досягається за рахунок уживання висловлювань у функції привітання, прощання, побажання, компліменту, поради, заспокоєння, ратифікації розуміння, погодження, підтримання ініціативи, пояснення необхідності дій, планування дня, відпустки, вихідних, спільних дій,

обговорення відвідування концертів, вистав, заходів, приємних подій минулого тощо.

Комунікативні контакти у матримоніальному дискурсі можуть бути фатичними та інформативними, залежно від специфіки ситуації, об'єму та якості повідомляємої інформації. Найчастіше вони є інформативними повідомленнями, короткими чи довгими, залежно від ситуації, певної тематики та специфіки, обміном інформацією між добре-знайомими людьми в неупередженій манері. Інформативність відіграє важливу роль у спілкуванні, підвищуючи довіру до адресанта, сприяючи ефективності комунікації, мінімізуючи ризик непорозумінь та помилок у судженнях, тощо.

Інформативність повідомлень у матримоніальному дискурсі – у передачі значущої, корисної та релевантної для подружжя інформації, яка стосується тем побуту, дітей, повсякденних справ і обов'язків, покупок, домашніх справ, погоди, питань, пов'язаних з побутовою технікою, автівками тощо. Мета інформативних повідомлень – у тому, щоб повідомити новини, внести ясність у ситуацію, прояснити обставини, просунути ідеї, сприяти розумінню, спонукати до дій, стимулювати мислення тощо. За результатами дослідження комунікативні контакти з суто інформативною складовою склали 4 % за рахунок неординарності, або екстраординарності ситуації спілкування.

У **фатичній комунікації** мовні засоби спрямовані на встановлення міжособистісного контакту зі співрозмовником, створення атмосфери спілкування, тож, не несуть суто-інформативного навантаження. У такому типі спілкування ціллю не є обмін когнітивною інформацією, мовці встановлюють дружні стосунки завдяки уживання висловлювань соціальної функції. Фатична комунікація, є опозитивною до розумово-рефлексивної діяльності, оскільки не стимулює слухача до мислення, а, скоріше, функціонує як засіб перевірки комунікативного зв'язку. **Екологічно-збалансоване поєднання інформативності та фатичності** в англomовному матримоніальному дискурсі дозволяє підвищити якість комунікації подружжя, успішно вирішувати родинні проблеми та сприяти підтримці довгострокових інтимних довірливих

міжособистісних відносин. 9% комунікативних ситуацій представлено суто фатичними контактами, які були представлені висловлюваннями у функціях привітання, прощання, висловлення задоволення, подяки, підтримки, заохочення, почуттів радості, любові, прихильності.

За результатами аналізу фактичного матеріалу, переважна кількість комунікативних контактів (87%) демонструє поєднання фатичності та інформативності. Інформативні функції виконують висловлення у функціях повідомлення, констатації факту, просування конкретної інформації, обміну знанням, запиту інформації тощо. Доречне поєднання фатичності з інформативністю на всіх фазах контактування (фатичність встановлення контакту – інформативність обговорення теми – фатичне розмикання контакту) робить комунікативні контакти подружжя ефективними, тож екологічними.

Для дослідження матримоніального дискурсу, де мова найчастіше використовується для вираження почуттів, емоцій та встановлення близького контакту зі співрозмовником, співвідношення вербальних та невербальних компонентів комунікації з точки зору еколінгвістики є важливим напрямком вивчення. Уживання специфічних для матримоніального дискурсу кінесичних, просодичних та проксемічних компонентів сприяють досягненню ефективності спілкування, або, навпаки, передають настрої та настанови подружжя на конфлікт. Дискурс подружжя ілюструє використання власних метафор та символів, що можуть бути специфічними для певної пари. **Екологічні невербальні компоненти комунікації** в англomовному матримоніальному дискурсі спряють просуванню інформації, надають повноти висловленню емоцій та почуттів як супутня складова комунікативного контакту, здатні ефективно супроводжувати або повністю заміщувати вербальну складову діалогу. Поцілунки, посмішки, веселий сміх, поглажування, ніжні дотики, обійми, тримання за руку, підхоплення чоловіком дружини на руки, скорочення дистанції, особливі родинні жести та знаки уваги зустрілися у 81% дослідженого фактичного матеріала.

Таким чином, **екоспецифіка комунікативних контактів** в англомовному матримоніальному дискурсі заснована на національно-культурній нормі спілкування (*contact-tact*): тактовності та ввічливості, демонструє унікальні для кожної родини засоби встановлення, підтримання та розмикання контакту, а також невербальні знаки та символи, що дозволяють членам родини виражати свої почуття та емоції, підтримувати зв'язок між собою та зберігати спільну історію. Ефективність, що маніфестує екологічний контакт, здобувається за рахунок унісонності настанов мовців на гармонічні відносини, доцільному поєднанні фатичності та інформативності й невербальних компонентів комунікації.

Перспективою роботи є вивчення англомовного матримоніального дискурсу у діяхронії задля аналізу еколінгвістичних змін у комунікативний контактах подружжя, а також змін у розумінні концепта шлюбу у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабан О.О. Дискурс-теорії і дискурс-аналіз: історія і перспективи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/apif/2010_5/balaban.pdf/
2. Баранова С. В. Лінгво-комунікативні особливості матримоніального дискурсу. Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, Суми, 18-23 квітня, 2011р., Суми : СумДУ, 2011. Ч.1. С. 66-67.
3. Баранова С. В., Проценко О. В. Комунікативна ситуація освідчення в коханні в англомовному матримоніальному дискурсі. *МОВА І КУЛЬТУРА*. Київ. Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. Вип. 13. Т. II (138). С. 42 – 47.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
5. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія]. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
6. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2006. 21 с.
7. Бровкіна О.В. Маніпуляції як вид імпліцитного впливу в дискурсі родинного спілкування. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Випуск № 4. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Луцьк : Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. С. 132-137.
8. Бровкіна О.В. Особливості матримоніального діалогічного дискурсу. Наукові записки. Випуск 81(3). Кіровоград : РВВ КДУ ім. В.Винниченка, 2009. С. 413-417.
9. Бровкіна О.В. Родина vs дискурс. *Psycholinguistics*. 2019. № 25 (2). С. 31–39.
10. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія: Навч. посіб. К.: Вид. центр «Академія», 2004. С. 304.

11. Жуковська В.В., Деркач Н.О. Еколінгвістика: становлення та основні напрями досліджень. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія «Філологічні науки». 2011. Ч. 1 (2). С. 66–70.
12. Зимич Е.В. Особливості організації маритального діалогічного дискурсу. Матеріали X міжнар. наук. конф. “Каразінські читання. Людина. Мова. Комунікація”. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2011. С. 105-107.
13. Зимич Е.В. Соціальні ролі комунікантів в маритальному діалогічному дискурсі. Матеріали IV Міжнар. науково- прак. конф. «Лінгвістика. Комунікація. Освіта». Луганськ: ЛДІКМ. 2011. С. 48-51.
14. Зимич Є.В. Структурно-семантичні та прагматичні особливості маритального діалогічного дискурсу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2011.
15. Карпчук Н.П. Адресованість в офіційному та неофіційному англomовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 162 с.
16. Клещова О. Є. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті Лінгвістика: зб. наук. Праць ЛНУ ім. Тараса Шевченка. № 3 (24). Ч.2. Луганськ, 2011. С. 115-120.
17. Козлова В. В. Реалізація комунікативної ініціативи в англomовному парентальному дискурсі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог : Видавництво НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 148–151.
18. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. Studialinguistica. 2012. Вип. 6 (2). С. 285–305. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6\(2\)_48/](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6(2)_48/)
19. Куца В.А. Еколінгвістика як новітній напрям досліджень у сучасній науковій парадигмі. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: зб. наук. пр. Сер.: Філологія. № 52 том 1. Одеса, 2021. С. 120-121.

20. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
21. Матюхіна Ю. В. SMALL TALK як різновид англійської фатичної метакомунікації: аспект діяхронії Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». Вип. 1102, 2014. С. 65-71.
22. Матюхіна Ю. & Шпак О. Британський small talk як еколінгвістичне явище. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов, (99), 2024. С. 22-28. DOI: 10.26565/2786-5312-2024-99-03
23. Мельник О.М. До проблеми вивчення комунікативної поведінки учасників англomовного сімейного дискурсу. Наукові записки. Серія «Філологічна». Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 16. С. 196–199.
24. Міщенко В.Я. Комплімент в мовленнєвій поведінці представників англomовних (британської та американської) культур. Автореф. канд. філол. наук, Харків, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 1999. 18 с.
25. Морозова О.І. Екологізм як альтернативне антропоцентризму методологічне підґрунтя дослідження мови культури. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей ХІХ наукової конференції з міжнародною участю. Видавництво Точка, 2020. С. 100-101.
26. Осовська І. М. Сучасний німецькомовний сімейний дискурс дискурс: ментальний і вербальний ресурс : монографія. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2013. 402 с.
27. Пасинок В.Г., Морозова О.І., Самохіна В.О. Еколінгвістичний підхід до аналізу іноземних мов та педагогічного процесу їх навчання а українських вишах. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/.pdf>.

28. Пахаренко А. В. Вербалізація авторитарної поведінки дитини в англomовному побутовому діалогічному дискурсі. Наукові записки. Серія «Філологічні науки». Вип. 138. С. 227–230.
29. Піхтовнікова Л.С. Відображення соціокультури у мові, мовленні та художній літературі Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов». 2022. Вип. 96. С. 30-36.
30. Полюжин М. М. Дискурсивні стратегії та організуючі стереотипні висловлювання в англійській мові. Дискурс іноземномовної комунікації: колективна монографія. Львів: Вид-во Львівського національного університету імені І. Франка, 2001. С. 119-127.
31. Приходько А. М. Дискурсологія концепту vs концептологія дискурсу. Вісник Харківськ. Нац. Ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2007. №782. С. 66–67.
32. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
33. Проценко О.В. Діалогічне мовлення в дискурсі родинного спілкування. Матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених «Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур». Донецьк : ДонНУ, 2011. С. 148-151.
34. Проценко О. Особливості матримоніального діалогічного дискурсу [Електронний ресурс].Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_3/statti/100.pdf
35. Раду А.І. Мовна екологія : напрями та проблеми дослідження. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2013. № 27. С. 191–197.
36. Самохіна В.О., Шпак О.В. Екологія контакту в англomовному дискурсі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 220 с.
37. Самохіна В. О. Функціонально-комунікативний напрям досліджень у лінгвістиці. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2012. № 1022. С. 130-136.

38. Самохіна В.О. Номо Creans у палітрі екологічності культури. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація. Тези доповідей XIX наукової конференції з міжнародною участю. Харків. Видавництво Точка, 2020. С. 139-140.
39. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава. Довкілля-К, 2008. 712 с.
40. Семенюк А. А. Функціональні особливості спонтанного інформативного дискурсу. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. Вип. 24(249), 2012. С. 122–128.
41. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ. Академія. 2010. 240 с
42. Скрипнік І.Ю. Родинні цінності у дзеркалі паремій: зіставний аспект (на матеріалі англійської та української мов). Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. 2012. № 1002. С. 118–124.
43. Солощук Л. В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, Україна. 2009. 38 с.
44. Солощук Л.В. Дискурсивна особистість у світлі теорії полікодовості комунікативного процесу. Записки з романо-германської філології. 2015. Вип. 1. С. 167-174.
45. Токарчук О. Гендерні особливості в процесі мовної комунікації . [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2522>
46. Томчаковська Ю.О. Дискурсологія: напрями і (теоретичний огляд). Філологічні трактати. Суми: Сумський державний університет, 2021. С. 115– 121.
47. Шевченко І. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен /[І. С.Шевченко та ін.]. Харків: Константа, 2005. 356 с.
48. Шевченко І. С. Дискурс і його категорії. Вісник ХНУ. 2011. № 973. С. 6—12.

49. Шевченко І. С. Мовленнєвий акт і дискурс в когнітивно-прагматичному та історичному ракурсі. *Переклад у наукових дослідженнях представників Харківської школи*. Вінниця : Нова книга, 2013. С. 117–134.
50. Шпак О. В. Реалізація комунікативної категорії контакт у сучасному англomовному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2015. 238 с.
51. Шпак О. В. Еколінгвістичні особливості англomовного родинного дискурсу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. С.143-152. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/43>
52. Bickmore T. A Computational Model of Small Talk (1999). URL: <http://web.media.mit.edu/~bickmore/Mas962b/> (data obrascheniya: 20.10.2013).
53. Coupland J. Small talk: Social functions. *Research on Language & Social Interaction*, 2003. 36(1), 1-6. https://doi.org/10.1207/S15327973RLSI3601_1
54. Dainton M., & Aylor B. Communicating about families and health: An analysis of caregiver messages. *Health communication*, 2002.14(2), P. 191-209.
55. Fitzpatrick, M. A., & Ritchie, L. D. *Communication in family relationships*. Sage Publications. 1994. P. 34-67.
56. Galvin K., & Brommel B. *Family communication: Cohesion and change*. Routledge. 2013. 243 p.
57. Haugen E. The Ecology of Language, in Dil A. S. (ed) *The Ecology of Language: Essays by Einar Haugen*. Stanford: Stanford University Press. 1972.
58. Hinchings H. *Sorry! The English and Their Manners*. Farrar, Straus and Giroux. New-York. 2013. 392 p.
59. Koerner A. F., & Fitzpatrick M. A. Family communication patterns theory. *The International Encyclopedia of Communication*. 2017. P.17-42.
60. Montgomery B. M. Ecological perspectives on family communication. *Handbook of family communication*, 2003. P. 69-88.
61. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London, N.Y.: Longman. 1983.
62. Malinowski B. *The Problem of Meaning in Primitive Language*. London: 1963, P. 296-336.

63. Meyer-Hermann, R. (1976). Metakommunikation. *Linguistik u Didaktik*, P. 83–86.
64. Poynton C. *Language and Gender*. Oxford: Oxford Univeresity Press, 1990. 104 p.
65. Samokhina V, Shpak O., Pasynok V. The Ecology of Communicative Contact in English-Speaking Discourse. *Theory and Practice in Language Studies*. Vol.12. No. 1, 2022. P. 170-177. DOI: <https://tpls.academypublication.com/index.php/tpls/issue/archive>
66. Stibbe A.. *Language, ecology and the stories we live by*. Second Edition. Abingdon, Oxon; New York, NY. Routledge. 2022. Retrieved from: <https://www.routledge.com/Ecolinguistics-Language-Ecology-and-the-Stories-We-Live-By/Stibbe/p/book/9780367428419>
67. Segrin, C., & Flora, J. (2011). *Family communication*. Taylor & Francis. 2011. 320 p.
68. Shpak O. Ecolinguistic Features of English-speaking Military discourse // *Global science: prospects and innovations. Proceedings of the 6th international scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2024. Pp. 426-431.
69. Tannen D. *Gender and Discourse*. N.Y., Oxford: Oxford University Press, 1994. 203 p.
70. *The Modern British Family. Research for the Labour Party* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://britainthinks.com/sites/default/files/TheModernBritishFamily-print.pdf>

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

72. Asker J. 12 English idioms for talking about family. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.learnenglishwithjo.co.uk/blog/12-english-idioms-for-talking-about-family>

73. Sayings To Share How You Feel. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.optimalprint.com/blogs/inspiration/family-quotes>
74. Proverbs and Sayings on Family [With Meaning and Example]. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://lemongrad.com/proverbs-and-sayings-on-family/>
75. The Instant Family. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://sublikescript.com/movie/Instant_Family-7401588
76. The Wife. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.sonyclassics.com/awards-information/2018-19/screenplays/thewife.pdf>
77. The Good Wife. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.sonyclassics.com/awards-information/2018-19/screenplays/thewife-screenplay.pdf>
78. Mom. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://filmix.fm/series komedia/109078-mama-five-2016.html>
79. Worth J. Farewell to the East End. Phoenix. 2009. 320 p.

ABSTRACT

**of the MA thesis “English Matrimonial Discourse
from the Standpoint of Ecolinguistics” (Kharkiv, 2024),**

written by Olena Kasianenko

(research advisor Associate Professor, Ph.D. O.V. Shpak)

This thesis investigates communicative contact in modern English matrimonial discourse seen from the point of view of ecological linguistics. This focus accounts for the **relevance** of the study for the present-day linguistics. Communicative contacts in matrimonial discourse has been observed through the implementation of the functional and communicative approach to the analysis of discursive interactions of the addressers and addressees, the husband and the wife, in different types of situations in the phases of establishing, maintenance and closing.

The **object-matter** of the research is ways and means of the communicative contact in modern English matrimonial discourse. The **subject-matter** is ecological principles of communication in the English-speaking family discourse.

The research **aims** at specifying the ecological essence of the communicative contact in English matrimonial discourse.

In order to achieve the aim, the following **objectives** are set forth:

- to determine the theoretical and methodological basis of ecological linguistics;
- to explore the concept of discourse and its types;
- to consider the distinctive features of matrimonial discourse;
- to define the norms of the communicative contact in English-speaking families and the value of the Family concept in English society;
- to clarify the ecological peculiarities of the informative and phatic communicative contacts in matrimonial discourse;
- to analyze the unison and dissonant types of communicative contacts in English matrimonial discourse as the ones which reflect ecological and nonecological approach to communication;

- to identify the ecological non-verbal ways and means in matrimonial communicative contacts.

The methods of the research include the functional and communicative method for viewing contacts in the phases of establishing, maintenance and closing; the method of discursive analysis to identify the goals of the subjects of matrimonial discourse; the interactive method for revealing unison and dissonant types of contact based on communicators' implementation of harmonization and disharmonization strategies.

The novelty of the study is accounted by elucidating the ecological principles of communicative contact in contemporary English-speaking matrimonial discourse. This study is promising both in solving ecolinguistic problems of efficient communication and in the aspect of human values.

The practical significance of the obtained results can be used in lecture courses on ecolinguistics and discoursology, in English practical classes, in writing Master's and Bachelor's papers.

The set of data subject to analysis comprises 123 fragments of contemporary English-language matrimonial discourse, selected by a continuous sampling of scripts and subtitles to 6 films and novels.

The structural parts of the M.A. thesis are: the introduction, two chapters with conclusions, the general conclusion, the bibliography and reference list (79 entries). The textual part of the paper comprises 55 pages, the overall number of pages being 60.

The **first** chapter presents the theoretical basis of the thesis by examining the essence of the ecological linguistics, institutional and non-institutional types of discourse and the matrimonial discourse proper. The terms “ecological communication”, “informative/phatic functions of the utterances”, “unison/dissonant contacts” are specified in respect to the object-matter of the research.

The **second** chapter singles out the parameters of ecologically effective communication due to the analysis of informative and phatic, unison and dissonant contacts, as well as non-verbal constituents in situations presented in the English-

speaking movies and novels. It also explores the proportions of informative/phatic and unison/disonant contacts in the husband – wife interactions.

The main findings of the research are presented in the **article** (8 pages) (to appear in the collected articles of the students of the School of Foreign Languages, Vasyl' Karazin Kharkiv National University).